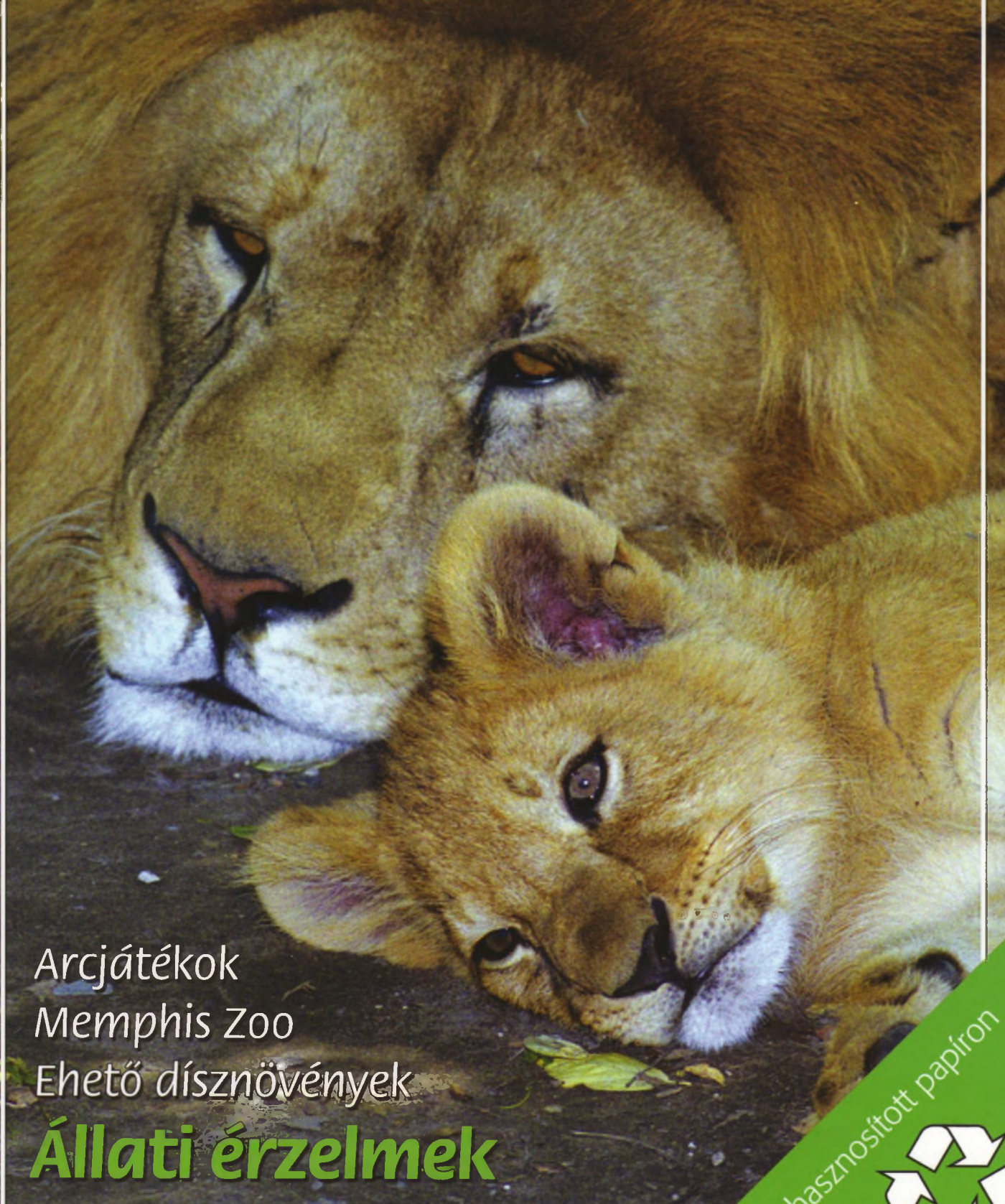




A természet hangján,
minden zöldfüllű gyereknek



Arcjátékok
Memphis Zoo
Ehető dísznövények
Állati érzelmek

Újrahasznosított papíron





A természet hangján,
minden zöldfülű gyereknek

Sétálni jó. Kirándulni is remek, de azt nem lehet minden délután, viszont anélkül nem kerek a nap, hogy egy kicsit legalább ne járjunk a szabadban, zöldben, fák és bokrok között. Csakhogy egyre kevesebb helyen tudunk sétálni. Ahol tavaly még mező volt, ott kinn, a kis tó partján, jól-rosszul megépített házak gyötrik a szememet. Ahol tavaly még fűben lehetett labdázni, ott kerítés jelzi már, hogy „ide ne lépj be, mert már nem a tiéd!”

Ezeket a területeket a döntéshozók nem gondolják a természet egy darabjának, hanem úgy hívják, hogy rendezetlen terület, és ásóval-kapával esnek neki a fejlődés és a civilizáció jegyében. Az utolsó kis darab *zöld-séget* is ki kell árusítani, pénzzé tenni, kiskanalanként eladni a rövidtávú haszon jegyében. Ez a haladás? Rendezett kis betonutakon sétálhatunk illedelmesen, és nézhetjük az új szomszédok kerítéseit, pöffeszkedő házait, miközben egyre inkább fogy az, amiért jó benne lenni a világban.

Pedig a hosszútávú haszon azokban a gyerekekben rejlik, akik még megélték azt, hogy milyen is a mező, a kis gyík, a mászható fa. Ők, ha felnőnek, talán már nem azon fognak gondolkodni, hogy megszüntessenek és beépítsenek mindent maguk körül. Aki a Sünit olvassa, valószínűleg ilyen kis ember. Akik most a döntéseket a fejünk felett hozzák ellenünk, valószínűleg sosem olvastak gyerekkorukban Sünit. Nagy kár.

Mirtse Zsuzsa

Tartalom

Állatok érzelmei	2. oldal
Arcjátékok	12. oldal
Memphis Zoo	16. oldal
Állatkerti nyár	18. oldal
Szeretnél egy orángután?	20. oldal
Ahol a madár is jár...	30. oldal
Tíz dolog, amit semmiképpen NE tegyél a teknősöddel!	40. oldal
Ökobulvár	42. oldal
Ehető dísznövények	44. oldal



Állati érzelmek – ÉRZELMES ÁLLATOK?



Mit érezhet ez a kis hópárduc, miközben a mancsát nyalogatja? Talán zavarban van valamiért? Vajon szereti őt a mamája? Büszke is rá? És a testvére miért húzódott félre a magasabb sziklára? Netán megsértődött? Egyáltalán, milyen érzelmeik lehetnek az állatoknak? És mi az, ami közös bennük és bennünk?

ÉRZELMEK

A majomszeretettől a kutyahűségig

Állati



Szeretet, harag, irigység, bosszúvágy, féltékenység, hazugság, káröröm, hízélgés, büszkeség, gonoszság, hála, hűség, hiúság, gyávaság, unalom, gyász – vajon vannak-e az állatoknak olyan érzelmei, amelyek összehasonlíthatók a mieinkkel?



Sagasi Zoltán felvétele

Az állatok agya sokkal kevésbé bonyolult, mint az emberé. Nem képesek olyan összetett gondolkodásra, következtetésre, mint mi, és természetesen az érzelmeik is sokkal egyszerűbbek. Cselekedeteiket sokkal nagyobb mér-

tékben irányítják az ösztönök és a biológiai célszerűség, mint a józan logika vagy az elfogult érzelmek. Csakhogy állat és állat közt sokkal nagyobb különbségek vannak, mint ember és állat közt!

A „torkos borz”

A rozsomákot falánknak és vérengzőnek tartják, pedig nincs más célja, csak életben maradni

Ne légy már hernyó!

Az ízeltlábúaknak nincs arcki-fejezésük. A kutyatejszender hernyójáról még azt is nehéz eldönteni, hogy melyik a feje

A hernyó nem fintorog

Az érzelmek összetettsége összefügg az értelmi képességek-

kel, vagyis minél fejlettebb idegrendszerű egy állat, annál mélyebb érzelmei lehetnek. Nem



Kovács Gyula felvétele

kétséges, hogy már a viszonylag alacsonyrendű állatok is ismerik például a félelmet és a fájdalmat: ez létfontosságú számukra, nélküle nem maradhatnának életben. De vajon tud-e például örülni egy lepke vagy bogár? Erre a kérdésre azért nehéz válaszolni, mert a legtöbb állat nem adja olyan világos és érhető jelét az érzelmeinek, mint az ember – vagy legalábbis a mi számunkra érzékelhető módon nem. Ha egy hernyó megtalálja a tápnövényt, falatozni kezd, de nem látszik rajta, hogy élvezné a zamatokat, ha pedig számára kellemetlen ízű levélbe harap, egyszerűen ott hagyja, de nem fintorog, tehát nem állíthatjuk, hogy undorodik tőle. A bonyolultabb érzelmek megnyilvánulásait a gerinces állatok világában kell keresnünk, még hozzá főként a csoportosan élők között.

Lehet-e egy gyík elégedett?

Amikor egy gyík kényelmesen elhelyezkedik egy napsütéstől langyos sziklán, a testét ellapítja, lábait kinyújtja, és bár mimikai izmai nincsenek, így arckifejezése változatlan, testtartásából az embernek mégis úgy tűnik, mintha valódi élvezet érzése kerítené hatalmába. Valójában a hüllő érzékeli a számára kedvező viszonyokat, és igyekszik azt a testhelyzetet felvenni, amellyel a lehető legjobban

kihasználja azokat, de nyilvánvalóan nem sóhajt fel közben elégedetten, hogy „*Ej, de jó kis langyos napozóhely!*”, még ha mi szívesen beleképzelnénk is a fejébe efféle gondolatokat. *Konrad Lorenz*, az állat-viselkedéstan világhírű kutatója diadalkiáltásnak nevezte azt a szertartást, amelylyel a vadludak nyugtázzák vetélytársuk meghátrálását, és valóban úgy fest, mintha a madár ilyenkor büszkén hengegne párjának harci hőstettével, de hogy valóban érez-e ilyenkor büszkeséget, ki tudná megmondani?

Ne nevesd ki a medvét!

Korábban általánosan elfogadott volt az a nézet, mely szerint az állatoknak nincsenek érzelmeik, ezért aztán az emberek nem is ügyeltek arra, hogy kíméletesen bánjanak velük. Senki sem törődött azzal, hogy unatkozik-e a malac az ólban, szomorú-e a tehén, ha elválasztják a borjától, és megsér-

Napimádó

A tüskésfarkú gyík testtartása arra utal, mintha élvezné a napfényt. Vagy csak azért gondoljuk így, mert az ember is így tesz, amikor napozik?

Irigy kutya?

Irigy kutya, bújj a lukba – szokták csúfolni egymást a gyerekek, de vajon tényleg irigy-e a kutya? A kutya ősei, a farkasok megosztottnak a közösen szerzett zsákmányon, amiből minden farkatagnak joga van kivenni a részét. Még az is előfordul, hogy a gyomrukából felöklendezett étellel táplálják azt a társukat, aki a kölykökre vigyázott, amíg a többiek zsákmány után jártak. Ugyanakkor az is igaz, hogy ha valamelyikük nincs résen, könnyen kimaradhat az osztozkodásból, ezért a megszerzett falatot féltékenyen őrzi. A csoporton belüli rangsor megerősítésére is alkalmas a megszerzett jogok folyamatos ér-

vényesítése: a határozott fellépésű, domináns egyéniségű kutya nemcsak a csontot, labdát vagy az etetőtálat védi a többiekkel szemben, hanem azt sem engedi, hogy a gazdája idegen kutyákat simogasson. Hogy ez megfelel-e az emberi irigységnek vagy féltékenységnek, arról lehet vitatkozni, de hogy az ember hasonló érzelmei is erről a töről fakadhattak egykor, az aligha kétséges.



Czéher György felvétele

tődik-e a kutya, ha csak a macskát engedik be az ajtón. Pedig az emlősállatok, különösen a csapatban élők néha egészen bonyolult érzelmeknek adják egyértelmű jeleit. Akik versenylóval vagy szánhúzó kutyákkal foglalkoznak, határozottan állítják, hogy ezekben az állatokban van versenyszellem: nem csak azért futnak, mert a gazdájuk hajtja őket, hanem valóban

meg akarják előzni a többieket.. Egy indián származású amerikai író, *Robert Franklin Leslie* pedig, aki éveket töltött a kanadai rengetegben, és felnevelt három fekete-medve-bocsot, könyvében beszámolt arról, hogy a medvéknek fejlett humorérzékük van, és nem szeretik, ha kinevetik őket.

A kutya is hazudik

A kutyák a legtöbbet kutatott állatok közé tartoznak, s egyben a majmok mellett ők azok, akiknek magatartása az emberével a legtöbb hasonlóságot mutatja. Képesek például megsértődni, sőt, még hazudni is: gyakori példa, hogy sántítást színlelnek, ha azt szeretnék elérni, hogy kivételezzenek velük. A rangsorban elől álló kutya kényes arra,

hogy ő menjen ki elsőnek az ajtón, és alárendelt társa előre is engedi, hogy elkerülje a megtorlást – vajon tekinthetjük-e ezt az udvariasság kezdetleges megnyilvánulásának, illetve fordítva: vajon az emberi udvariasság gyökerét nem az erősebb, a ma-

Gonosz farkas?

Ma már talán a gyerekek közt is alig van, akinek újdonságot jelentene, hogy a farkas nem gonosz. Az állatok nem ismerik a gonoszszágot: ha az ordas vagy bármely más ragadozó zsákmányul ejt egy másik állatot, azt nem haragból vagy aljasságból teszi, hanem azért, mert éhes, vagy a kölykeit akarja megetetni. Ugyanezt teszi az ember is, amikor levágja és megsüti a csirkét vagy a disznót! A ragadozókat mégis évszázadok során át gyűlölet és rettegés övezte, aminek alapja a félelem volt: az ember részben saját magát, de még inkább a háziállatait, vagyis a megélhetését féltette a farkastól. Nem véletlen, hogy a farkast rossz színben feltűntető mesék, közmondások, hiedelmek elsősorban a pásztorkodó népek körében gyakoriak. Hogy a farkasoktól mennyire távol áll a gonoszság, azt abból láthatjuk, hogy miként viselkednek egymással szemben: falkában élnek, együtt vadásznak, megosztottnak a zsákmányon, közösen nevelik kölykeiket, viaskodásaik pedig szigorú szabályok közt zajló lovagi tornák, ahol egyik fél sem tör a másik életére.



Kovács Gyula felvétele



Kovács Zsolt felvétele

Majomszeretet

A majmok arckifejezése, gesztusai nagyon hasonlítanak az emberéhez, ezért az ő érzelmeiket viszonylag könnyen tudjuk értelmezni

gasabb rangú személy előtti tiszteletadásban kell keresnünk? Amióta haszonállatokkal is folytatnak viselkedéstani kísérleteket, az is kiderült, hogy a tehenek például láthatóan örülnek, ha sikerül kinyitniuk a karámból

a legelőre vezető ajtót, a disznók unatkoznak, ha nincs mivel játszaniuk, foglalatoskodniuk az ólban, a birkák pedig, akiket korábban unalmasnak és butának tartottak, szoros barátságokat kötnek egymás között.

Anya csak egy van

Talán a legfontosabb emberi érzelem az önzetlen szeretet. A szülői, főként az anyai gondoskodásnak és önfeláldozásnak az

állatvilágban is számtalan példáját láthatjuk: a majomanyák például igazi „majomszeretettel” dédelgetik, s gyakran még halála után is sokáig magukkal cipelik kölyküket – de vajon valódi szeretetről van-e itt szó, vagy csupán a szaporodás, az ivadékgondozás mindennél erősebb ösztönparancsáról? A legtöbb anyaállat ádázul és kitartóan védelmezi kicsinyét, de kapcsolatuk megszűnik, amikor az felnőtt, és



Birkabarátság

A juhok között meglepően szoros kapcsolatok tudnak szövődni

kenységet és a társ elvesztése miatti gyászt, de leírta azt is, hogy mindezek pontosan meghatározott forgatókönyv szerint zajlanak, nem mutatnak olyan egyéni különbségeket, mint az emberek hasonló érzelmei.

Szegény patkányok!

Képesek-e az állatok együttérésre, sajnálatra egymás iránt? Egy patkányokon végzett kísérlet bebizonyította, hogy igen. A két szomszédos ketrecben elhelyezett rágcsálók egyike egy kar megnyomására táplálékot kapott, viszont ugyanekkor a másikat áramütés érte. (Ma már nem szabad ilyen kísérletet vé-

önállóvá válik. Csak néhány kivételes intelligenciával rendelkező emlős: az elefántok, delfinek és egyes majmok ápolják felnőtt korukban is a családi kapcsolatokat. Egyes madarak a szerelem és a hitvesi hűség jelképévé váltak, mert egész életre

szóló párkapcsolatban élnek, de aligha beszélhetünk esetükben igazi szerelemről: a párjuk melletti kitartás éppolyan ösztönös sajátossága fajuknak, mint a vándorlás vagy a táplálékszerzés. Konrad Lorenz megfigyelte a vadludaknál a szerelmet, a félté-



Jelenetek egy

Az oroszlánok arcjátéka nagyon kifejező. Az ember rengeteg érzelmet, indulatot olvas le róla.

Gyászoló elefánt?

Az elefánt a legnagyobb szárazföldi állat, és ezzel a mérettel sok minden együtt jár. Egy ilyen nagy állatnak szükségképpen nagy az agyveleje is, és a több idegejét bonyolultabb, fejlettebb agyműködést tesz lehetővé. Ráadásul ekkora testnagyságot nem lehet egyik pillanatról a másikra elérni: a növekedéshez, fejlődéshez sok időre van szükség, vagyis az elefánt hosszú életű állat. E hosszú élet alatt sok tapasztalatra tesz szert, sok emléket gyűjt össze, és sok kötődése alakul ki. Mindez két olyan érzelmi megnyilvánulást is eredményez, amelyeket általában nem várnánk el egy állattól: a bosszút és a gyászt. Mindkettőnek alapfeltétele a jó memória: ahhoz, hogy egy élőlény megtorolja a sérelmeit, vagy ahhoz, hogy hiányolja azt, akit elveszített, egyaránt az kell, hogy megjegyezze az illetőt, emlékezzen rá. Az elefánttemetők legendájának alapja, hogy az ormányosok élénk érdeklődést és a meghatódás jeleit mutatják más elefántok holtteste vagy csontja láttán. Érdekes, hogy felismerik fajtársaik koponyáját, és képesek megkülönböztetni például az orrszarvúakétól.



Haszon Gábor felvétele

Fodor Péter felvételei



Házasságból

De hogy tényleg azt érzi-e az oroszlán, amit mi gondolunk, hogy érez, az egyáltalán nem biztos.



Rácz Róbert felvétele

Lusta disznó?

Annyi bizonyos, hogy szeret a langyos, cuppogós sárban dagonyázni (ami az ő esetében afféle „iszappakolásnak” felel meg), de valójában a disznó semmivel sem lustább, mint más állatok. A természetben valamennyi élőlény annyi időt tölt mozgással, különféle tevékenységekkel, amennyit a saját és utódainak fenntartása szükségessé tesz: a disznó sem kivétel, ha nem vályúból etetik, hanem magának kell kitérnie a földből a napi betevőjét. Az „állatok királya” a nap huszonnegy órájából sokkal többet tölt heverészéssel, szunyókálással, mint a sertés, mégsem mondja senki, hogy „lusta, mint az oroszlán”. Itt is az ember görbe tükrével állunk tehát szemben: emberi tulajdonságot aggatunk az állatra. Az is igaz persze, hogy a hízóra fogott sertés valóban nem sokat sportol az ólban, részben a hely szűke, részben pedig a kövérsége miatt – de erről igazán nem ő tehet szegény! Igazán jó dolguk ott van a malacoknak, ahol van módjuk dagonyázni, turkálni, sőt, játszani is.

gezni, állatvédelmi okokból!) Kiderült, hogy a patkányok inkább lemondanak a táplálékról, hogy elkerüljék a társaiknak okozott fájdalmat. Nem tudhatjuk azonban biztosan, hogy valóban sajnálják-e őket, vagy csupán kellemetlen, riasztó számukra a másik visítása, amely egyértelmű vészjelzést jelent. Mint ahogy azt sem tudjuk, mi készíthette cselekvésre azt a vadon élő vízilovat, aki egykor Afrikában megmentett egy antilo-

pot a krokodil támadásától, s nemcsak elkergette a hatalmas hüllőt, de még ki is segítette a partra a sérült áldozatot, az esetet végignéző természetfotós legnagyobb ámulatára.

Hízog macska?

A macskának az a tulajdonsága, hogy fejével, tarkójával az ember lábához törleszkedik, sokakból gyengéd érzelmeket, másokból viszont ellenszenvet vált ki: az elvtelen behízog jelét vélik felismerni benne. Pedig ehhez semmi köze nincs, amit az is mutat, hogy a macska ugyanígy „hízog” a kapufélfának is, amelytől pedig semmiféle jutalmat nem várhat! A magyarázat az, hogy a cirnos tarkóján illatmirigyek vannak: ezeknek a szaganyagával igyekszik megjelölni bizonyos kiemelkedő fontosságú dolgokat, mint például területének határait, vagy akár az embereket. Akkor érzi ugyanis biztonságban magát, ha minél több helyen érzi a saját, ismerős illatát. Álnoknak, hűtlennek is szokták nevezni a macskát, ami természetesen szintén alaptalan. A feltétlen engedelmesség azonban valóban távol áll tőle, aminek szintén az az oka, hogy magányos vadász, szemben a kutyával, amely hozzánk hasonlóan szigorú rangsor által szabályozott közösségben élő kutyával, így hajlamos a tekintélytiszteltre és az együttműködésre.



Oláh Csaba felvétele

Kimondatlan érzelmek

A tudományos kutatók egy része úgy tartja, hogy az állatoknak nincsenek gondolatai és megfogalmazható érzelmei, mivel nem képesek a tagolt beszédre. *Marc D. Hauser*, amerikai viselkedéskutatónak már a véleménye. Szerinte az állatok gondolatait és érzéseit nem a felnőtt emberekével kell összehasonlítani, hanem a csecsemőkével: ők sem tudják még megfogalmazni az érzelmeiket, de ez nem jelenti azt, hogy nincsenek nekik! Az állatokban is – legalábbis a viszonylag fejlett aggyal rendelkezőkben – megvannak ugyanazok az ösztönös alapérzelmek és magatartásformák, amelyek az embert is jellemzik élete kezdetén. A csecsemőtől éppúgy hiányzik például a bűntudat vagy a szégyenérzet, mint egy majomból vagy egy kutyából, és nem tud különbséget tenni jó és rossz között. Az emberi tudat és a gondolatok megfogalmazásának képessége azonban később olyan kifinomult érzelemvilág kialakulását teszi lehetővé, amelynek az állatok már nincsenek birtokában.

Kiskutya a temetőben

Milyen érzelmei lehetnek tehát az állatoknak? A kérdésre a tudó-



A hűség szobra

Greyfriar's Bobbynak szobrot állítottak, és vendéglőt is neveztek el róla a skóciai Edinboroughban

mány még nem tudott egyértelmű választ adni, a kívülálló pedig nehezen tudja másképp értelmezni viselkedésüket, mint emberi szemmel. A kutya legendás hűségét például a hétköznapi ember kézenfekvő módon a gazdája iránti szeretettel indokolja. A tudós nem éri be ennyivel, hanem alapos tanulmányozás után kifejti, hogy a jelenség magyarázata részben a kölyökkutya gyermeki kötődése az ember, mint pótszülő iránt, részben pedig a farkaállat ösztönös tisztelete a ná-

la erősebb, rangban fölötte álló farkavezérrel szemben. De akármi legyen is az igazság, egyikünk sem tudja könnyek nélkül végighallgatni *Greyfriars Bobby* történetét: a borzas szőrű terrierét, aki egy skóciai temetőben tizennégy éven át őrizte gazdája sírját, egészen élete végéig...

Lúdcsalád

A nyári ludaknál megfigyelhető a hűség, a büszkeség, a féltékenységek, az önfeláldozás és a gyász

Fuisz Tibor felvétele



Arckifejezések játékok

A mosoly mindenütt mosoly

Az érzelmek társas életünk szerves részét képezik, közvetítésükre változatos módok, jelzések alakultak ki. Nem véletlenül, hiszen egyik fontos funkciójuk éppen az információ átadása: az ijedt tekintet például környező veszélyforrást, míg az undort tükröző arc rossz ízű, sokszor mérgező táplálékot jelezhet. Vajon hasonlóan tanuljuk-e ezeket a jeleket értelmezni, mint ahogy megtanulunk szavakkal kommunikálni? Vagy egy sokkal ősbibbeli jelrendszerről van szó, amelynek birtokában vagyunk már születésünk pillanatában?



Bagosi Zoltán felvétele

A rhesusmajom arcáról sokféle érzélem leolvasható

Állati arcok

Az alap-arc kifejezések kialakításában elsősorban a szemünk és szemöldökünk, valamint a szánk vesz részt. Ezt abból is láthatjuk, hogy egy mindössze pár vonalból álló „Móricza-ábra” segítségével is közvetíthetjük ezeket, ha a száját és a szem környéki részeket megrajzoljuk. Sőt, sokszor hajlamosak vagyunk más élőlényeket is „arcvonalasok” alapján jónak vagy rossznak ítélni. Így születnek meg olyan téves benyomások, mint hogy:

- a vipera gonosz (összehúzott szemöldökhöz hasonló szemboltozat, amely gonosz, kegyetlen arc kifejezést kölcsönöz)
- a delfin vagy a teve kedves, aranyos állat (mosolyra görbülő száj)
- a gorilla barátságtalan, mogorva lény (erős, enyhén felfelé ívelő szem és állandóan összeráncolt homlok)
- a krokodil alattomos és kárörvendő (szája szegletében bujkáló mosoly, amely a hatalmas fogakkal együtt nem tesz túl jó benyomást)

A valóságban természetesen sem a viperák nem gonoszak, sem a teve nem kedves, egyszerűen csak ilyen az arcuk.

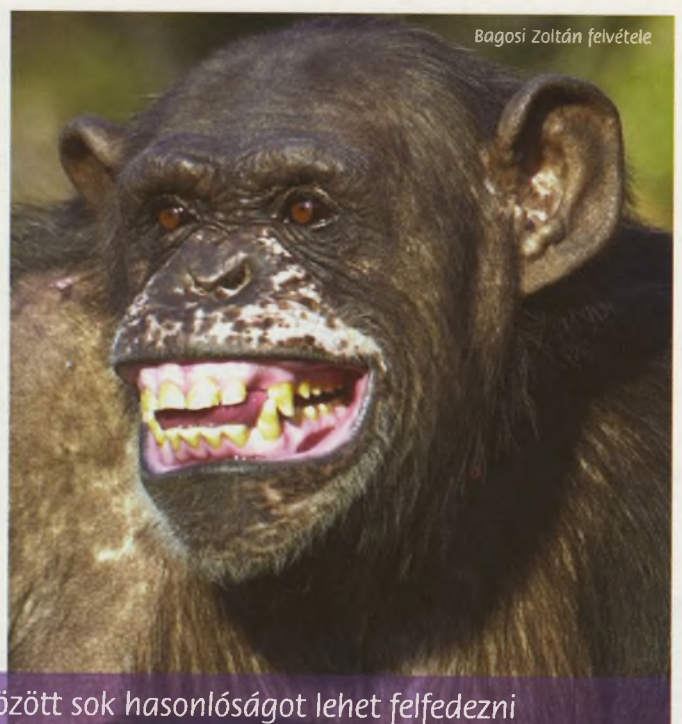
A sok jel közül a legalapvetőbben arcunkról olvasható le az érzelmi állapotunk. Nem véletlen, hogy az emberi érzelmek kutatása is azzal kezdődött, hogy az 1800-as évek közepén Charles Darwin, az evolúciós elmélet megalkotója rájött: bizonyos arc kifejezéseket egyöntetűen mindenki felismer függetlenül attól milyen országból vagy népcsoportból való!

Földrészek közös nyelve

Darwin különböző érzelmi arc kifejezéseket ábrázoló fényképeket készített, és mutatott meg embereknek, vizsgálva, hogy vajon felismerik-e azokat. Egy évszázaddal később, amerikai kutatók segítségével a fényképek eljutottak távol, elszigetelten élő embertársadalmakhoz: Ausztrália vagy a



A csecsemők arc kifejezése, bármely földrésztől származzanak is, ugyanazokat az érzelmeket tükrözi. Később a kulturális különbségek hatására az egyes népeknél eltérő szokások alakulhatnak ki



Az ember és a csimpánz arckifejezése között sok hasonlóságot lehet felfedezni

Csendes-óceánon található nagy sziget, Pápua Új-Guinea bennszülötteihez is. Az eredmény megdöbbentő volt: a bennszülöttek felismerték a fehér emberek arckifejezéseit, s fordítva, a civilizált „nyugatiak” is helyesen ítélték meg a bennszülöttek érzelmeit az ott készült képek, filmek alapján.

Utánozás, majomszokás?

Hasonlóan érdekes megfigyelés, hogy az újszülött csecsemők már pár napon is képesek hasonló arcokat vágni: mosolyognak, ha jól érzik magukat, vagy fintorognak, ha például csuklás ellen savanyú citromlevet adunk nekik. További kutatás eredményeként arra is fény derült, hogy a sajátos érzelmi arckifejezés nem emberi találmány: közeli rokonaik, a csimpánzok is hozzánk hasonlóan grimaszolnak. Mindezekből arra lehetett következtetni, hogy bizonyos egyszerű érzelmi állapotok viselkedéses megnyilvánulását nem szüleinktől vagy egymástól tanuljuk, hanem ténylegesen „velünk születnek”, azaz genetikailag kódoltak.

Haragos színben vagy...

A főemlősökön kívül az állatok elsősorban nem az arcukkal fejezik ki az érzelmeiket: az információközlésben sokkal inkább a testtartás és a hangadás dominál. Így az alapvető érzelmi állapotukat is elsősorban testük pozíciójával és hangokkal közlik. A kutya, amelyik fél, nyúszít és „fülét-farkát behúzza”, a dühös macska szőrét felborzolva, hátát felpúposítva fúj, s közben vic sorog. Ezek a magatartásformák természetes közegben az állatok megadási vagy támadási szándékának kifejezésére szolgálnak.

Előfordul azonban színekkel való érzelmi kommunikáció is: több faj a veszélyre a feltűnő fehér szín felvillantásával hívja fel a figyelmet. Az Afrikában élő Thomson-gazella, az őz, de a mezei nyúl is veszély esetén felemeli a farkát, láthatóvá téve ezáltal annak fehér alsó felét, vagy a farukon levő fehér szőrcsomót. Színekkel a legkülönösebben és legkifinomultabban a tintahalak tudják kifejezni „hangulatukat”, akik pillanatok alatt képesek eltérő mintázatot és színezetet ölteni. Fejlett társas élőlények: nagy csapatokban élnek, s színkódokkal „beszélgetnek”. Színváltozásukkal nemcsak szándékaikat, pillanatnyi állapotukat közlik, a rejtőzködésben is hasznát veszik. Bőrükben különböző színes szemcséekkel megrakott színsejtek, úgynevezett kromatofórák találhatók. Minden kis színsejtet izmocskák vesznek körbe, melyek összehúzódnak sugárszerűen széthúzzák a sejtet, míg elernyedéskor a sejt összezsugorodik. A kiterjedt sejtek nagyobb felületét borítják az állatnak, így ezeknek a színe fog uralkodni. A tintahal a különböző színezetű sejteket külön idegrostok segítségével tudja irányítani, így hangulatának megfelelően gyorsan tudja keverni színpalettáját: izgatott állapotban például a piros sejteket teríti ki, elpirul. A mi bőrünkben található színsejtekben csak egyféle színanyag, a barna színű melanin található, s sejt formáját, a melanin mennyiségét akaratunkkal befolyásolni nem tudjuk. Így bennünket csak a nap barnít.



Alapérzelmek

Az emberi érzelmeknek hat alapvető fajtáját különítjük el: öröm, bánat, düh, félelem, meglepetés és undor. Ezek az úgynevezett „alapérzelmek”, mivel meghatározott külső magatartás és belső biológiai változások kapcsolódnak hozzájuk. Ki ne ismerné fel a bánatot a lassú járásról, görnyedt testtartásról, lehorgasztott fejről, lefelé görbülő szájról, szemöldökről vagy síró szemről? Vagy a félelmet a saját torkában kalapáló szívről, szapora lélegzetvételéről, verejtékező arcáról, tágra nyílt szeméről? Az érzelmek megélésekor fellépő belső változásokat az úgynevezett szimpatikus idegrendszerünk irányítja, mely működése nagyban független agyunktól, így akaratlagosan nehéz befolyásolni. Nem úgy az érzelmekhez kapcsolódó magatartást, amelyet jobban tudunk irányítani: pontos megnyilvánulását a kultúránk, vagyis az a közeg is befolyásolja, amelyben élünk.

Japán álarc

Olyan országokban, ahol nem illik kimutatni az érzelmeket, az emberek megtanulják őket elnyomni. Japánban például illetlenségnek számít, ha az arcon negatív, rossz érzelmek – düh vagy félelem – tükröződik. Kutatók egy kísérlet során filmre vették japán és amerikai diákok arckifeje-



Embergyerek...
Konkoly-Thege György felvétele
...és orángcsecsemő
Balogi Zoltán felvétele

zéseit, miközben horrorfilmet néztek egyedül. Mindkét diákcsoport arcán megfigyelhetők voltak a félelmet tükröző jól ismert arckifejezések: összeráncolt homlok, felhúzott szemöldök, eltorzuló száj vagy tágra nyílt, ijedt szemek. Gyökeresen megváltozott a helyzet azonban, amikor egy tanár jelenlétében nézték végig ugyanazt a filmet. Az amerikai diákok változatlanul „vágták az arcokat”, a japán diákok ezzel ellentétben a tanár jelenlétében „viselkedtek”, vagyis visszafogták magukat, arcukra mintegy álarcot öltve.

Az arcodra van írva?

A lassított felvételtől azonban kiderült, hogy még a japánok sem képesek teljes egészében uralni az arckifejezésüket: egy-egy pillanatra megfigyelhetők voltak azok a kezdeti fintorok, melyek végeredményeként ijedt arcot öltöttek volna a diákok, ám ez gyorsan átcsapott a semleges „maszk” arckifejezésbe. De nemcsak a japánok képesek befolyásolni arckifejezéseiket: társaink között is megfigyelhetjük a „jó színészeket”, akik bárkivel elhítetik, hogy vidámak, mikor épp sírni lenne kedvük; ezzel ellentétben vannak, akiknek az arcára van írva, mint gondolnak, s gyakran grimaszolva adják tudtul a nemtetszésük. Te vajon melyik típusba tartozol?

Fodor Péter felvétele



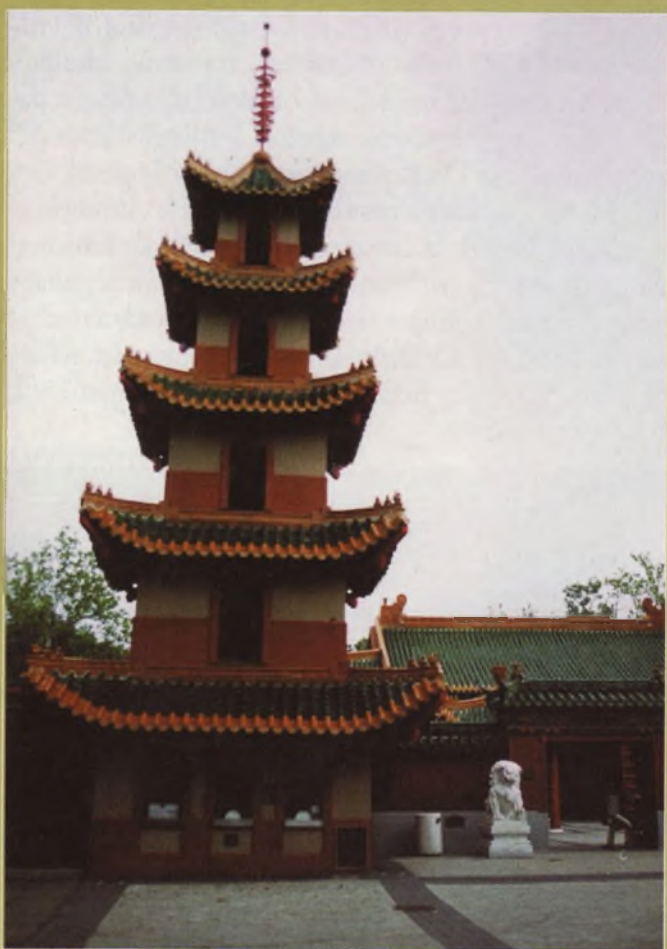
Nem rajtad nevet!

A krokodil arca olyan, mintha állandóan kárörvendő vigyorba torzulna, pedig ezeket az érzelmeket a hüllők anem ismerik

KalandoZoo sorozatunkban Konkoly-Thege György utazó fotós fényképezőgépe segítségével a világ néhány érdekes állatkertjébe nyerhettek bepillantást.

MEMPHIS

A közel hétszázézer lakosú Memphis az USA Tennessee államában található. Nevét az ókori Egyiptom fővárosáról kapta (ez gyakori dolog az Egyesült Államokban: számos óvilági településnek van amerikai „megfelelője”, melyet az egykori telepések saját kedvenc városaikról neveztek el). A város az amerikai zene (blues, gospel, rock&roll és country) egyik fellegraként ismert, de említésre méltó az állatkertje is.



kedves és ritka állatok a látogatók millióit vonzzák. Az Egyesült Államokban négy állatkert élvezheti ezt a kivételezett helyzetet, és az 1905-ben alapított Memphis Zoo ezek közül az egyik: 2003 óta él itt *Ya Ya* és *Le Le*. Az állatkert 2003-ban épült „kínai negyedében” rajtuk kívül még sok más, kizárólag Kínában élő faj egyedei is láthatók. Ezt a bemutatót 16 millió dollárból építették meg, és nemcsak az állatok, de az épületek és a növények is jellegzetesen kínaiak. A nagy megbecsülésnek örvendő pandáknak külső és belső kifutójuk is van, s mivel csak bambuszt esznek, külön stáb, a „Bamboo crew” gondoskodik az ellátásukról.



Mivel Észak-Amerika délkeleti részén fekszik, a szubtrópusi éghajlat kiválóan alkalmassá tesz az egzotikus állatok bemutatására is: a hőmérséklet még januárban is ritkán süllyed fagypont alá, a hó ritka vendég erre felé.

Az az állatkert, amelyikben óriáspanda található, már eleve nyerő helyzetben van, hiszen ezek a



Komodói varánuszok is láthatók az állatkertben, az ő lakóhelyük a „*Dragon's lair*” („sárkányodú”). A 3 méter hosszúra és 90 kilósra megnövő állatoknak is van nyitott, s a hidegebb időre fedett kifutója, ahol vasárnaponként a gondozók látványteretessel kedveskednek a látogatóknak (meg persze a gyíkoknak is). Az 1995-ben megnyitott „*Főemlős-szurdok*” szintén a legnépszerűbb látványosságok egyike: itt a kedvencek közé tartoznak a szumátrai orángutánok.

A meleg éghajlat, amely kedvez az egzotikus állatoknak, a pingvinek szempontjából nem tűnik túlságosan kellemesnek. A „*Pingvinsziklán*” mégis több mint 30 pápaszemes pingvin él. Ez az egyedüli a 18 pingvinfaj közül, amelyik Afrika déli és délnyugati részén honos, így jól viseli a meleg memphisi nyarat.



Állatkerti nyár

A nyári időszakban néha igazi hőség, kanikula köszönt ránk, de az Állatkert ilyenkor is jó program: árnyat adó fái alatt sokkal kellemesebb a hőmérséklet, mint a nagyváros házai közötti rekkenő hőségben. Ráadásul idén nyáron nagyon sok a látnivaló!



Behajtani kötelező!

Az orrszarvúakat gondozójuk csalogatta át lassanként az új kifutóba a „rinósztrádán”

Az elmúlt hónapokban felújítás alatt állt épületek, kifutók mára benépesültek különféle állatokkal, amelyek egy részét még soha nem láthatták a látogatók Budapesten.

Sárkánybébi Indonéziából

A Pálmaház sarkánál, egy kisebb házikóban például igazi sárkány kapott helyet. Persze nem hétfejű, tűzokádó fenevadról van szó. Ennek a sárkánynak csak egy feje van, Ázsia délkeleti felében, egészen pontosan Indonézia néhány szigetén, például Komodón honos, és komodói varánusznak is nevezik. A legnagyobbnak számít a ma élő gyíkok között: a felnőtt állatok akár három méteresre is megnőhetnek. Az Állatkertben látható komodói sárkány persze még nincs ekkora, hiszen fiatal, másfél esztendősről van szó. De az orra hegyétől a farka végéig így is egy méter hosszúságú, és az elkövetkező években a többszörösére nő majd.

Mérgező a nyála

A komodói sárkány érdekes és ritka állat, ám egyáltalán nem veszélytelen. A felnőtt állatok nagyon erősek, akár egy embert is képesek lennének zsákmányul ejteni. Ráadásul még a harapásuk is mérgező: bár méregfoguk nincs, a nyálukban azonban toxikus baktériumok tenyésznek. A komodói varánusz nagy ritkaságnak számít az állatkertekben. Egész Európában csak tizenkettő, illetve Budapesten együtt most már tizenhárom olyan állatkert akad, ahol ilyen különleges állatokat tartanak.

Bivalycsere

Az új lakosztályok megnyílása az Állatkerten belül is nagy költözködési hullámot indított be. Az orrszarvúak helyén például, mint egykor régen, újra bivalyokat láthatnak a látogatók. Most átmenetileg két házi bivaly lakik itt, de már megérkezett az első vörös vadbivaly is. Ez utóbbi állat a kafferbivaly rokona, testalkatra hasonlít is hozzá, csakhogy nem fekete, hanem vörösesbarna színű.

Sztráda az orrszarvúaknak

Az orrszarvúak számára az új Szavannán alakítottak ki külön területet. A tavaly januárban született kis orrszarvú azóta nehezebb, mint egy kisebb személyautó, idén ősszel pedig várhatóan kistestvért kap.

A nőstény vemhessége miatt az állatorvosok nem akarták megkockáztatni az altatást, ezért tehát lábon kellett átvezetni őket új otthonukba. Csakhogy a régi és az új kifutó nem szomszédos: a kettő között százhusz méternyi távolság van! Összekötő folyosót kellett tehát építeni, amely elég széles ahhoz, hogy egy orrszarvú átférjen rajta, és eléggé erős is. Az autópályák fenntartásával foglalkozó állami vállalat sietett az Állatkert segítségére: kölcsönadott néhányat azokból a hatalmas beton-tömbökből, amelyekkel az autópályákon szokták elválasztani egymástól a sávokat...

Másfél éves, és három méter magas

A zsiráfok is új helyet kaptak. A kifutó közös az antilopokkal, gazellákkal, struccokkal és sarkantyús teknősökkel, de az istálló természetesen önálló. Ennek már csak azért is így kell lennie, hiszen a legtöbb afrikai patás átlagos magasságú istállóval is beéri, ám a Föld legmagasabb állatának egy kicsivel nagyobb beltéri magasságra van szüksége. A legújabb nyakigláb Csehországból, a Prágai Állatkertből érkezett Budapestre.

Sárkánybébi

A Budapesti Állatkert a tizenharmadik Európában, ahol komodói varánusz látható

Ajtó égimeszelőknek

A zsiráfistálló kapuján három artista egymás nyakában állva is beszélgethetnek

Az *Ingrid* nevű zsiráfklány ugyan még csak másfél éves, de így is három méter magas.

Zsiráf a benzinkútnál

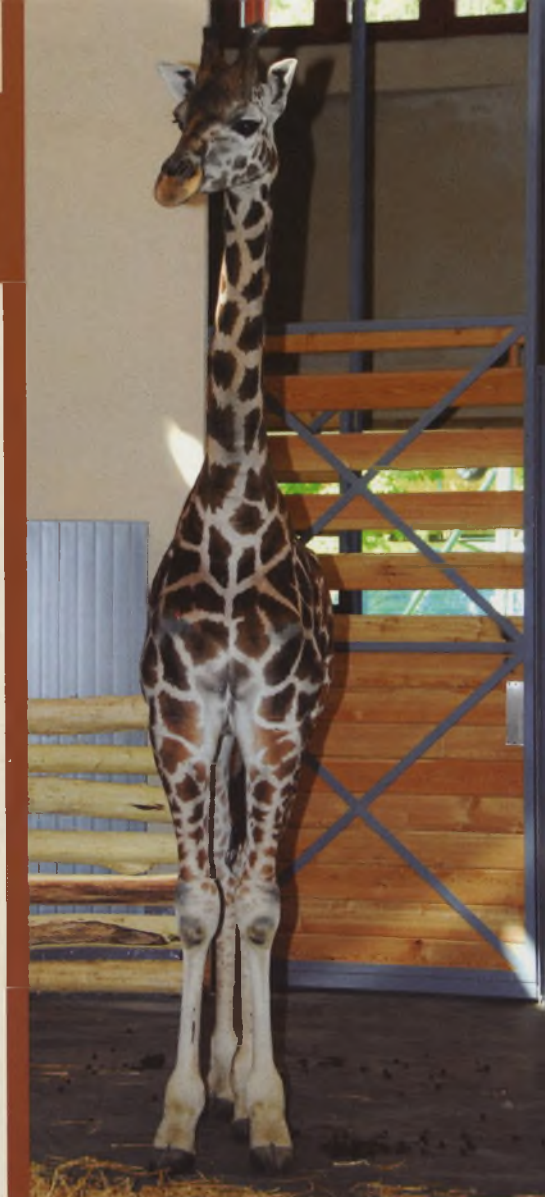
Ebből sejteni lehet, hogy bizony nem volt egyszerű az ő szállítása sem. Április 21-én reggel különleges, kifejezetten zsiráfok szállítására tervezett utánfutóba terelték be, majd 550 kilométeres út következett Budapestig. Ingrid eközben érdeklődve tekintgetett ki a szállítójárműből, nagy sikert aratva az autópályán közlekedő autósok, no meg a benzinkutak közönsége körében. Ha pedig már Budapesten volt ez a különleges zsiráfszállító eszköz (amiből egész Európában csak néhány darab létezik), a két meglévő zsiráfot is átköltöztették vele: ők nem 550 kilométert, csak 200 métert utaztak.

Nemcsak négy lábúaknak!

Az emlősökről és a madarokról már sok szó esett, ám a Szavannakifutó istállóiban, a látogatók számára épített folyosó oldalában felállított terráriumokban más állatok is élnek.

Mert az állatvilághoz nemcsak a tollas és sző-

rös, esetleg pikkelyes állatok tartoznak hozzá, hanem a kintipáncéllal fedett jószágok is, akiknek élete legalább annyira érdekes. A bemutatott fajok közt akadnak vándorsáskák, ékes ősdarazsak, óriás ezerlábúak, sőt óriás keresztespók is.





Laszlo Melinda felvétele

Szeretnél egy orángutánt?

Állatkerti nevelőszülők

A Fővárosi Állatkert állatait és növényeit már jó néhány éve örökbe lehet fogadni. Mielőtt bárki is megrémülne, hogy ez tán egy tigrissel kell majd az otthonán osztoznia, gyorsan hozzáteszem, hogy az örökbefogadás jelképes.

Nem kell tehát ténylegesen gondozni és etetni a kiválasztott és örökbefogadott kedvencet, ám lehet ezen a módon is támogatni őket, és hozzájárulni kifutóik korszerűsítéséhez, a szükséges állatorvosi kezeléseik költségeihez. Erre a célra az Állatkert alapítványt hozott létre, ahol szinte minden állat fényképe megnézhető, hogy aki még nem biztos választottjában, ott segítséget kaphasson annak megtalálásához. Ahogy egyre ismertebb a támogatásnak ez a formája, egyre többen lesznek egy vagy több állat nevelőszülei, nemcsak felnőttek, de gyerekek is.

Híres emberek, híres állatok

Mára az örökbefogadás nagyon népszerű lett. Fogadtak már örökbe állatot csecsemőnek, barátok egymásnak, születésnapra meglepetésből, és karácsonyi ajándéknak is. A legfiatalabb nevelőszülő egy kéthónapos gyerkőc, van platinafokozatú (300 000 forint feletti adományt felajánló) egyéni támogatónk, és van egy dunaújvárosi házaspár, akik jelenleg 16 állatot pártfogolnak. Vannak híres emberek is a nevelőszülők között, például *Demjén Ferenc*, a nagyhangú sziamangoknak, *Benkő Sándor* Norbi tigrisnek, *Hobo* a Lady nevű jegesmedvé-

„Árva” állatok, akik még nem találtak örökbefogadóra:

Michel, az alpaka, a nagy ugrógerek, az arany oroslánmajmocsák, az állandóan nyüzsgő mandrillgyerekek, a rovarok, puhatestűek többsége, a gyönyörű színű skarlátbiszek, az üvegszerűen áttetsző medúzák, valamint a halak többsége, a Gól nevű bohóchalat kivéve.

Déli tizenkét óra harminc perckor a Kós-Madárház-nál: óriáskígyó-simogatás!



Matus Attila felvétele

Nemrég érkeztek, és várják a nevelőszülőket:

- Berber makákók
- Ecsetfülű disznók
- Mhor-gazellák (akik a vadonból már kipusztultak)
- Nagyszarvú mocsáriantilopok
- Mongúzok

Én kinek kellek? – ecsetfülű disznó



Laszlo Melinda felvétele

nek és az *Irigy Hónaljmirigy* a Tündi nevű vörös pandának lett a pártfogója. Fogadtak már örökbe növényeket, is például az utazók fáját, illetve a Kert legöregebb, több mint 140 éves platánját.

Szülői értekezlet

A nevelőszülőket évente kétszer szülői értekezletre hívjuk, ahol

A Fővárosi Állat- és Növénykert nyári közönségprogramja: Légy ott! – Állati randevűk MINDEN NAP

Időpont	Program	Helyszín
10.00	Pingvin- és borjúfóka-etetés Tevesétáltatás	Pingvin-fóka-medence Indulás a tevekifutótól
10.30	Tengeri halak etetése Szivárványlóri-etetés	Akvárium, nézőtér Xántus-ház
11.00	Oroszlánfóka-bemutató Elefántetetés	Sarkvidék-panoráma Elefántkifutó
11.30	Állatok akcióban – állatbemutató Alpakasétáltatás	Noé Aréna Indulás a Simogatótól
12.00	Kattaetetés Mosómedve-etetés	Kattakifutó Bagolyvár
12.30	Kígyósimogatás Nílusi repülőkutya-etetés	Kós-ház melletti gyep Kenguruház
13.00	Koi-etetés Prékutya etetés	Japánkert Prékutya-kifutó
13.30	Kaffer szarvasvarjú „dobozolás” Sivatagiroka-etetés	Szarvasvarjú-röpdé Nyugat-Afrika Ház
14.00	Oroszlánfóka-bemutató Elefántetetés	Sarkvidék-panoráma Elefántház
14.30	Állatok akcióban: állatbemutató Nyílméregbéka-etetés	Noé Aréna Vízparti Élet Háza
15.00	Szurikátaetetés Tarvarjúetetés	Szurikáta-belső Kós-Madárház, körröpdé
15.30	Pampák Pingvin, borjúfóka	Dél-Amerika kifutó Pingvin-fóka-medence
16.00	Ízeltlábúak Récék etetése	Lepkekert (Madárpók-szobor) Krokodilház melletti tó
16.30	Orrszarvúetetés Kispanda-etetés	Szavannaház (v. kifutó) Kispanda-kifutó
17.00	Oroszlánfóka-bemutató Gorillaetetés	Sarkvidék-panoráma Emberszabású-ház, nézőtér

A programok helyszíne az időjárástól függően változhat. Rossz idő vagy hőség esetén bizonyos programok elmaradhatnak.

sok-sok kulisszatitkot, érdekeséget tudhatnak meg állatainkról. Az állatkerti eseményekről hírlevelet is kapnak, így első kézből értesülhetnek a változásokról, újdonságokról. Tulajdonképpen az évek során igazi állatkert-barátokká lettek, és ez az állatokat figyelemmel kísérő,

támogató, nagy család egyre népesebb: mára több, mint 3 000 támogatót számlál. Ha Te is szeretnéd kedvenc állatodat támogatni, örökbe fogadhatod őt az állatkerti Információs Pavilonban, ahol az Alapítvány munkatársai készséggel segítenek ebben az év bármelyik napján.

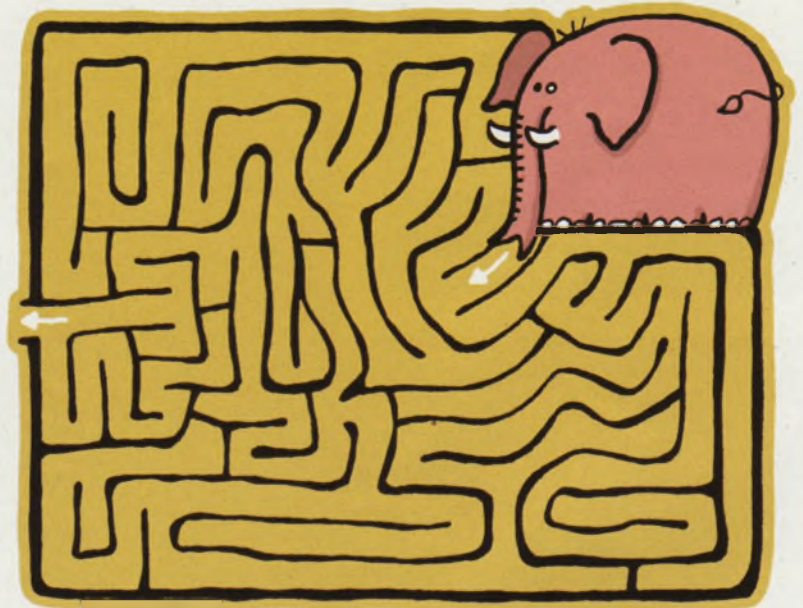
Örökbefogadási toplista:

akiket nagyon sokan választanak

Az örökbefogadott kedvenc	A nevelőszülők száma
Oroszlán, Bóbita	211
Kispanda, Törpapa	145
Jegesmedve, Lady	126
Kispanda, Tündi	110
Tigris, Nadia	103
Elefánt, Hella	103
Tigris, Norbi	94
Zsiráf, Santana	86
Jegesmedve, Vitus	78
Tapír, Géza	77



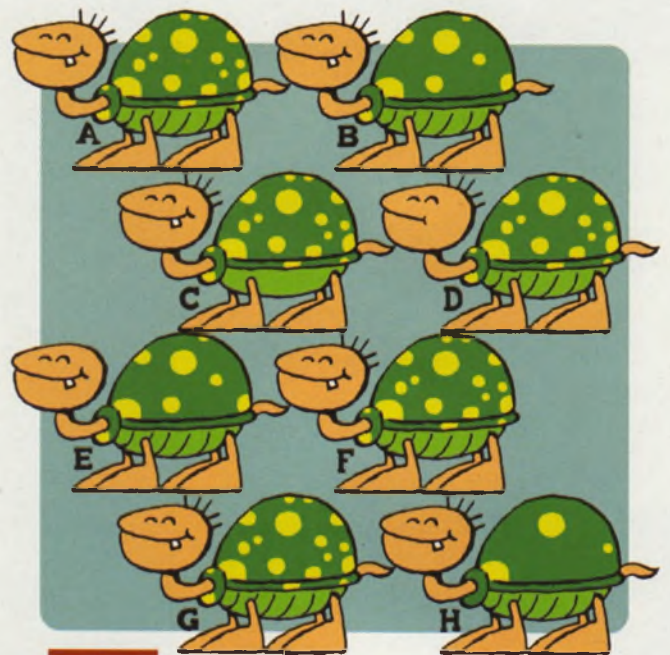
Keresd meg az elefánt ormányától a kijáratig vezető helyes utat!



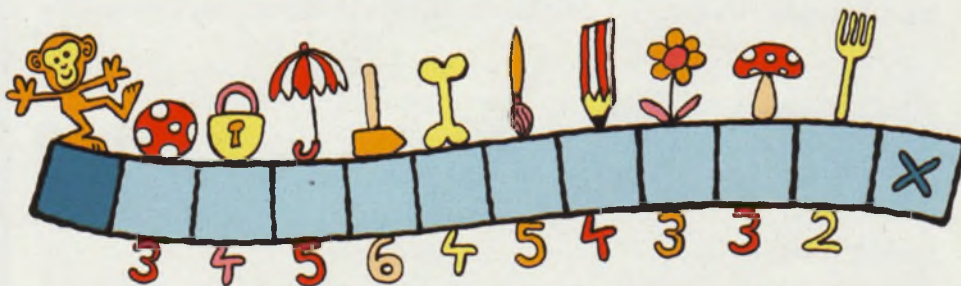
Műsoros videokazettát nyerhetsz

Válaszodat a 27. oldalon található nyereményszelvényen küldd el!

Olvasd össze a labirintusban szét-szórt betűket! Hogy hol kell kezdened az olvasást és merre kell haladnod, azt neked kell megkeresned!



Melyik két teknős egyforma?



A számok azt mutatják, hogy az adott tárgy hányadik betűjelét kell a négyzetbe írnod ahhoz, hogy máris olvashasd a megoldást.

Bélyegmúzeum

Védett állataink

A Magyar Posta 1979 novemberétől 1980. december végéig bocsátotta ki megközelítőleg félmillió példányszámban a Védett állataink című sorozatot, melynek célja az volt, hogy felkeltse az érdeklődést veszélyeztetett emlősfaunánk egyes ragadozói iránt. Érdekességképpen megemlítendő, hogy az azóta eltelt negyed évszázadban a védelmi intézkedések hatására a borz és a nyest állománya oly mértékben megnövekedett, hogy ma már bizonyos keretek között vadászható, gyéríthető. Ma már mind a hat faj egyedszáma nagyobb, mint a bélyegsorozat kibocsátása idején, bár a vadmacskáé az elvadult házimacskákkal történő keveredés miatt nagyobb aggodalomra ad okot, mint egy emberöltővel ezelőtt.



Molnár-görény. Mezei görénynek is nevezik, rokona a vadász- és a közönséges görénynek. Magyarországon viszonylag ritka, mivel ez elterjedési területének nyugati határa, míg kelet felé még Klnában is előfordul. A nőstény 35-42 napi vemhesség után 2-7 kölyköt ellik, de ismeretes olyan alom is, mely tizennyolc kölyökből állt.



Vadmacska. Nagyobb erdőségeink óvatos állata a vadmacska, mely a házimacskánál lényegesen nagyobb, 6-12 kilogramm súlyú, s hossza egy méter körüli. Régebben a vadászok eltűlozták az általa elejtett állatok mennyiségét, így tűzzel-vassal irtották. Ezzel is magyarázható, hogy száma jelentősen csökkent a XX. században.

Nyest. Hajdanán értékes prémjéért vadászták, de ma már szerencsére nem divat a belőle készült bunda. Mivel könnyen megtelepszik az emberi településeken, napjainkban igazi városlakónak számít: még Budapest belvárosában is találkozhatunk éjszakánként ezzel a leginkább galambokat zsákmányoló kisragadozóval.



Vidra. Tökéletesen alkalmazkodott a vízi életmódhoz, ujjai között úszóhártya található, bár a vízben ezzel csak kormányoz, mivel testének és farkának kigyózó mozgásával halad előre. Hosszasan képes a víz alá merülni, s ilyenkor füljárdait és orrlyukát be tudja zárni. Olykor több tíz kilométerre is elkóborol a vizes élőhelyekről, s ekkor kisemlősök, madarak alkotják táplálékát, míg a vizek mellett leginkább a halakat fogyasztja.



Borz. Ez a furcsa megjelenésű állat sokkal gyakoribb, mint gondolnátok, de mivel éjszaka mozog és rejtett életet él, csak nagyon keveseknek sikerül megfigyelni. Példás tisztaságot tart: föld alatti járatainak bejárata közelében gödröt kapar, és rendszeresen odajár piszkítani. Egyik legközelebbi rokona a kecses, kizárólag húsevő menyét, a borz azonban mindenevő, így a gyümölcsöktől kezdve a gombán át a kukoricáig és a kisemlősökig mindent bekebelez.

Nyuszt. Nagyon hasonlít a fehér torkú nyestre, de torokfoltja sárga, így könnyű megkülönböztetni őket. Kifejezetten emberkerülő. A legapróbb állattól kezdve az őzgidáig mindent zsákmányul ejt, de gyümölcsérés idején szívesen válik „vegetáriánussá”. A mesterségesen felnevelt nyusztkölykök rendkívül játékosak, s felnöve is kezesek maradnak, ezért védetté nyilvánításuk előtt gyakran tartották őket társállatként.



Ha Budapesten, a VII. kerületben, a Hársfa u. 47. szám alatti Bélyegmúzeumban jártok, csodálatos világ tárul szemetek elé: a Föld minden országából származó, több mint hárommillió példányos gyűjteménybe pillanthatok bele. Tudásotokat szórakozva bővíthetitek akár az állatok és növények birodalmával, akár az élet más területeivel kapcsolatban.





Tengerben tekeredett tetra polip

A logiqs grafiqs körök feladatai közül választottuk ezt az érdekeset; reméljük, tetszeni fog! Merüljünk a mélytengerek és a logika világába, és oldjuk meg!

Keresd meg, hány halat fogott összesen a négy polip! Mindegyik polipnak jutott hal? Melyik fejmintájúnak (aprópontozott, vonalkázott, kis karikás, nagypöttyös) mennyi hal lett a zsákmánya? Polipék halvacsorán vettek részt; legfalánkabb közülük a polipfiú volt. Polip Polli és Karoló Karola unokatestvérek, és ugyanannyi halat fogtak. Karola nem pontozott. Melyik polip közülük Polip Polli, Karoló Karola, Nyolckarú Kálmán, és Vöröskarú Kármén? Mind a négy polipnak most van a születésnapja. A legidősebb polip háromszor annyi idős, mint a legfiatalabb. A két unokatestvér között két év korkülönbség van. Polli nyolc éves. Karola három év múlva lesz annyi idős, mint most a legidősebb. Egyikük sem több tíz évesnél. A legfiatalabb nem nagypöttyös. Melyiknek hányadik születésnapja van?

Ketten Polippoliszban születtek, egyikük Polipponban, Japán mellett, egyikük pedig Polipbiában, Líbia partjainál. Polippoliszban csak lányok születtek, akik nem rokonok. Polli unokatestvére Polipbiában született. Melyikük honnan származik?

Jó megoldást, jó szórakozást kívánunk!
(Megfejtés a következő számban)



Készítette: Bálfi Péter

Ki a legokosabb ötödikes?

A Süni vetélkedő döntője



Izgalomtól kipirult arcok, gondosan előkészített feladatok, varázslatos helyszín – röviden összefoglalva ezek jellemezték a Süni vetélkedő április 24-25-én megrendezett döntőit. Nem véletlen a többes szám, hiszen kettő is volt belőle!

Az Újpesti Szolgáltató Központ két pedagógusa, Gyenes Csilla és dr. Katona Margó (Csilla néni és Margó néni) indította el a negyedik kerületi iskolások számára azt az egyedi természetismereti vetélkedőt, amely a Süni magazinra épül. A döntőbe jutott 12 csapatnak a Magyar Természettudományi Múzeum biztosította a helyszínt, hogy megmutathassák tudásuk legjavát. Csilla néni, majd a múzeum részéről Hartmann Éva lelkesítő szavai után kezdődhetett a verseny. A csapattagoknak minden kreativitásukra, tudásukra, és legfőképpen összefogásra volt szükségük, hogy a legjobbak közé kerülhessenek. Lássuk, kik lettek a legeredményesebbek!

A kerületi döntőn az Angol Tagozatos Általános Iskola Kíváncsi kobakok nevű csapata bizonyult a legjobbnak, amelynek tagjai: Kovács István Bence, Trivaldszky Lőrinc, Vadnai Viktor, Kovács Júlia Petronella, és felkészítőjük, Horváthné Ézsziás Andrea.

A budapesti forduló első helyezettje a magát Summi-Samminak nevező csapat lett, a Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Általános Iskolából. Az iskolát Kovács Barbara, Zahenszky Dávid, Gellai Gábor, Oláh Krisztina, és felkészítő tanáruk, Gálné Domoszlai Erika képviselte.

Nem szűkölködött a nap nyeregényekben sem, hiszen az első három helyezett csapat a váci ártéri tanösvényt bemutató kirándulással, előfizetésekkel és más értékes ajándékokkal lett gazdagabb, de a döntőbe jutottak közül senki sem távozott üres kézzel. Gratulálunk mindenkinek, aki részt vett a vetélkedőn. Bízunk benne, hogy találkozunk jövőre is!



Fuchs Adrienn

JÁTSSZ VELÜNK ÉS NYERJ!



Ha a következő kérdésekre helyesen válaszolsz, az itt látható gyönyörűséges állatokat nyerheted meg. Ha most nem volt szerencséd, megvásárolhatod őket a Budapesti Állatkertben, az „Állattárlat” ajándékboltban.

1. Melyek az emberi alapérzelmek?
2. Van-e a hüllőknek arckifejezése?
3. Miért veszélyes a komodói varánusz harapása?
4. Van-e köze a kakukkfűnek a kakukkmadárhoz?
5. Tudnak-e úszni a szárazföldi teknősök?

NYEREMÉNYJÁTÉK-SZELVÉNY

(Ne felejtsd el a hátoldalon az adataidat kitölteni!)



Nyerj állatot magadnak!

1.
2.
3.
4.
5.

Rajzold le!

Mit teszel Te magad a környezeted védelméért?
(A rajzot kérjük mellékelni!)

.....

.....

.....

.....

.....

A Discovery Channel műsoros videokazettáját nyerheted!

Így szól helyesen a mondat?

(a 22. oldal rejtvénye)



Beküldési határidő: 2008. augusztus 22.

Takarítson meg 16%-ot, vagy akár 20%-ot !

Ha ezen a szelvényen igényli a Süni magazint, vagy a Vadon magazint, akkor 16%-al, esetleg 20%-al olcsóbban

juthat lapjaihoz, mintha az újságárusoknál vásárolná meg. Pártoló tagként vesszük nyilvántartásba, a pártoló tagság a díj befizetésén túl semmiféle más kötelezettséggel nem jár, adatait titkosan kezeljük. Pártoló tagként a lapo(ka)t kedvezményezettje címére is átírányíthatja.

Lepje meg családtagjait, barátait a Vadon magazin és a Süni magazin nyújtotta kalandokkal!

Kérem, küldjék a Süni magazint egy éven át példányban
(díj 2.010 Ft/év példányonként, kedvezmény 16%)

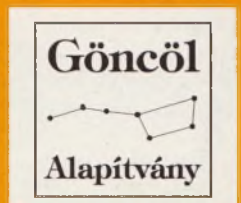
Kérem, küldjék a Vadon magazint egy éven át példányban
(díj 2.010 Ft/év példányonként, kedvezmény 16%)

Kérem, küldjék a Süni magazint és a Vadon magazint egy éven át példányban
(díj 3.810 Ft/év példányonként, kedvezmény 20%)

a szelvény hátoldalán megadott címre.

kelt:

aláírás:



NYEREMÉNYJÁTÉK-SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)



NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Kedvenc állatom:

Te mit teszel a természetért?

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Melyik cikk tetszett legjobban?

A Discovery Channel műsoros videokazettáját nyerheted!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Hol vásároltam meg a SÜNI-t?

tanító néninél újságárusnál előfizettem

Beküldési határidő: 2008. augusztus 22.

Kérdéseire szívesen válaszolunk a (36-1) 266-5449 telefonszámon.

Kérjük a kupont olvashatóan kitöltve küldje vissza a Süni és Vadon magazinok szerkesztőségének címére: 1242 Budapest, Pf. 455.

E-mail: szerk@vadon.hu
A magazinokat csak a partoló tagsági díj beérkezése után tudjuk biztosítani.

A díjak csak belföldi kézbesítésre érvényesek.

Nyeredményhirdetés



Előző számunk helyes megfejtései:

A Wild Republic kérdései:

1. Az afrikai szavanna állatait a száraz évszak miatti táplálékhiány készletli vándorlásra.
2. A nagytestű patások trágyáját a ganajtúró bogarak hasznosítják.
3. Az ökor szarvának belsejében csont van: a homlokcsont nyúlványa, melyet szarutülök borít.
4. A vizet raktározó növényeket pozsgás vagy másképp szukkulens növényeknek hívják.
5. A magyar szürke bikák szarvára hároméves korukban tesznek rézből készült szarvgombot.

Kvíziló

A kígyó neve:

HUBA

Szerencsés nyerteseink:

Az Állattárlat játékbolt ajándékait nyerték:

Apáti Sándor (Zalaegerszeg), Bényei-Fazekas Dávid (Budapest), Farkas-Kérchy Alma (Budapest), Kiss Gábor (Sitke), Kerekes Melinda (Veszprém), Mezei Szabolcs (Budapest), Ősi Eszter (Vác), Rozgonyi Máté (Budapest), Szabó Viktória (Budapest), Váczi Dániel (Miskolc)

A Discovery Channel műsoros videokazettáját nyerte:

Sárszegi Dorottya (Pécs)

A környezetbarát életmóddal kapcsolatos rajzpályázaton díjazásban részesültek:

Brányi Panna (Budapest), Brunen Anna (Piliscsaba), Sipos Réka Henrietta (Eger), Szikula Enikő (Röszke), Tokodi Tímea (Bácsalmás)

Befizető neve (intézmény esetén a kapcsolattartó neve is):

Levélcíme:

Telefonszáma:

Kedvezményezett neve (ha nem azonos a befizetővel):

Lakcíme:

Göncöl Alapítvány,
Süni Egyesület kiadó

Dátum:

Aláírás:

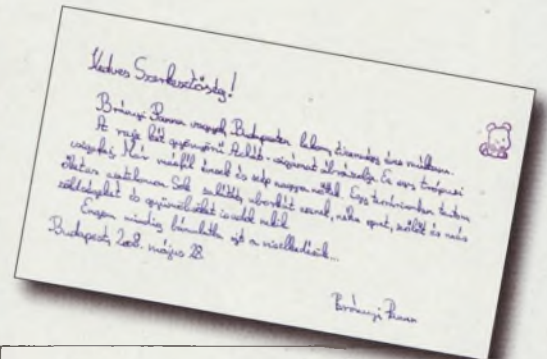
Süni posta



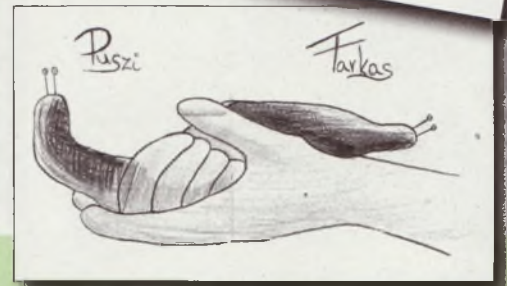
Itt a nyár, de a beérkezett levelek egy részét még a vakáció előtt adták fel, így a nyári madáritatás mellett szó esik a tavaszi békamentésről is. Köszönjük a sok kedves, természetet féltő levelet, és minden Olvasónknak további kellemes szünidőt kívánunk!



Szipos Réka Henrietta Egerből írt nekünk. Családjával ő is szelektíven gyűjti a hulladékot és a használt elemeket. Mosószerből környezetkímélőt, újrahasznosítható csomagolásút használ. A nagy forróságban arra is van gondolja, hogy ivó- és fürdővízzel lássa el a madarakat.



Brányi Panna Budapesten lakik, és két gyönyörű achátsziga büszke tulajdonosa. Szereti figyelni a viselkedésüket, és le is rajzolta nekünk őket.



Brunen Anna Piliscsabáról a vándorló békákra hívta fel a figyelmet, amelyek közül sokan esnek áldozatul a közúti forgalomnak. Levelében említést tett a motorosokról is, akik a védett területen száguldoznak, felferve az erdő csendjét, és sárral fröcskölve be a kerékpározókat. Anna és családja környezettudatosan él: bioélelmiszereket vásárolnak, szelektíven gyűjti a hulladékot, a kertben komposztálnak, a bevásárláshoz pedig kosarat vagy vászonzsákot visznek, hogy ne kelljen műanyag zacskót használniuk.

Szikula Enikő Röszkén lakik. Ő is eteti télen a madarakat, nem szemetel, és ügyel, hogy ne tapossa ki a növényeket.



„Tisztelt Süni magazin! Én nagyon szeretem ezt az újságot, ezért lerajzoltam az én kedvenc állatomat; egy madarat. Nagyon megtisztelő lenne, ha újra láthatnám munkámat az újságban” – írja **Tokodi Tímea**, 13 éves, régi olvasónk Bácsalmásról. Mi is megtisztelőnek érezzük az elismerést, és örömmel közzé tesszük a művet!



Ahol a madár is jár

A TITOKZATOS FEHÉR-TÓ

A szegedi Fehér-tó hazánk egyik legértékesebb és egyben leggazdagabb természetvédelmi területe. Medencéjének területe tizennégy négyzetkilométer, s 80 méter körüli tengerszint feletti magasságával hazánk egyik legmélyebb pontja.

Biztosan elgondolkodtatók, miért hívnak egy tavat fehérnek, hiszen országunk állóvizei szürkés-zöldes színben játszanak. Viszont a szikes talajon a tavak, tócsák vizét gyakran fehérre festette a hullámoktól felkavart világosszürke iszap, ezért a nagy lebegőanyag-tartalmú vizeket „fehértónak” nevezték az Alföldön. Így nemcsak szegedi, hanem kardoskúti és Kunfehértó is létezik.

Vándormadarak parkolója

A madarak vonulása évezredek során kialakult útvonalon történik. Ezek a légifolyosók a folyók völgyeiben, bokros-ligetes partjain alakultak ki. Hazánkban a madárvonulás útja lényegében a Duna–Tisza folyásvonal. A Tisza ősifolyás-területe öblösödik ki a szegedi Fehér-



A kardoskúti pillangó egyike a legszebb védett pillangóinknak

tónál, amely a madárvonulás szempontjából valóságos paradicsom, hiszen itt megpihenhetnek, vagy akár költhetnek is az állatok. Sokáig ez volt az ország legnagyobb szikes tava, de mára a Tisza szabályozása miatt a terület arculata teljesen megváltozott, így már csak nevében őrizte meg egykori fehérségét. Ma összefüggő tórendszert alkot, s ott, ahol hajdan lúgos vízű, szikes mocsarak terebélyesedtek, napjainkban tíz-tizenöt méter széles, náddal szegélyezett, viszonylag mély vizű mesterséges halastavak találhatók.

Madarászok innen-onnan

Míg régen a szikes mocsár, ma az időszakosan leengedett halastavak medrében visszamaradt

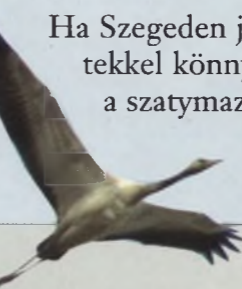
A napnyugta mesebeli fényeket varázsol a Fehér-tóra

vízi rovarok, kétéltűek, halak nyújtanak bőséges táplálékot a különféle récéknek, ludaknak, gémeknek, kócsagoknak. A nádas, különösen vonulás idején, gyakran éjszakázóhelye a hatalmas tömegekben átvonuló fecskéknek, seregélyeknek, télen pedig pintyfélék sokasága időzik itt. A tórendszer még a XIX. század elején felkeltette a tudósok érdeklődését, így nemcsak hazai, hanem külföldi gyűjtők is megjelentek a területen. Ezzel magyarázható, hogy a Magyarországról származó legrégebbi, egy 1835-ben elejtett, majd kitömött madár ma a Bécsi Természettudományi Múzeumban található. A Fehér-tó atyjának Dr. *Beretzky Pétert* tekinthetjük, aki 1932-től 1973-ban bekövetkezett haláláig fáradhatatlanul kutatta a vidék élővilágát, s

küzdött azért, hogy a területet védetté nyilvánítsák.

Téged is vár a Fehér-tó!

Ha Szegeden jártok, szüleitekkel könnyen eljuthattok a szatymazi temető közelében található Tisza-völgyi



A szegedi Fehér-tóra tett kirándulás előtt legjobb, ha érdeklődtek a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság Szegedi Irodájában, hogy mikor, milyen programokon vehettek részt, hiszen az évszakok függvényében a madárrezervátum meglátogatásától kezdve kerékpáros túrákon át a daruhúzás megfigyeléséig sok élményben lehet részesek.

Bemutatóházhoz, ahol állandó kiállítás mutatja be a környék, így a Fehér-tó védett természeti értékeit is. Csatlakozhattok szakvezetéssel a túrákhoz is, ahol a fokozottan védett területek madárvilága is megismerhető. Az elmúlt évtizedekben 258 madárfajt figyeltek meg a tavon, melyek közül 75 itt is fészkel. A bemutatóház közelében található magaslesről bepillantást nyerhetnek a Korom-sziget életébe, melyen Közép-Európa legnagyobb szárazföldi dankasirály- és csértelepe található.

A daru egykor költött az Alföldön, ma csak telelni jár ide. A Korom-szigeten viszont sirályok fészkelnek.

Puskás József felvételei

Boszorkánykonyha



A kakukkfű neve nem függ össze a kakukk nevű madarunk nevével. A török és a magyar nyelv közös szava volt a **kékik**. Ebből rövidült a kék szó. Neve tehát a növény virágának kékeslila színére utal.

Igazi boszorkányos tulajdonságokkal rendelkező növény! Finom ízű, utolérhetően kellemes illatú, a néphagyomány szerint pedig varázseréje is akad.



Nézzük, mire használhatjuk! Azt javaslom, hogy amikor csak teheted, szárítsd gyógy- és fűszernövényeket! Próbáld ki, mennyivel kellemesebb lesz a konyhátok hangulata, ha színes fonalakkal felkötözött, jó illatú növények száradnak benne! A fenti képen középen szárad a kakukkfű. A száraz levelet elmorzsolva illat tölti be a helyiséget, amitől – figyelj meg! – felvidulnak az emberek.



Ezen a képen nagytábla látható a levél alajmirigyek.

A középkorban a német kolostorokban kakukkfűvel kitömött párnát készítettek a kedélybetegnek, hogy aludjanak azon, mert elűzi a rémálmaikat. Ez volt a mai aromaterápia őse. Ma reneszánszát éli az aromaterápia, elismert gyógymód, segíti a betegek gyógyulását. A kellemes közérzet fél gyógyulás! De nemcsak a betegnek jó, ha körülveszük kellemes illatokkal. Hétköznapijainkat is, ünnepeinket is szebbé varázsolhatjuk velük. Készíthetsz szárított, illatos növényekkel, virágokkal megtöltött párnát, zsákocskát.

A kakukkfű a konyha számára is nélkülözhetetlen fűszer. A vadhúsoknak a kakukkfű adja meg az igazi aromáját. Használhatjuk különböző sült húsokhoz, grillhúsokhoz. Minden nehezen emészthető ételt fűszerezhetünk vele. A franciák jellegzetes fűszercsokra a „bouquet garní”. Ebben a babérlevél és a petrezselyem mellett mindig akad néhány szál kakukkfű is. Mindezt fonallal szépen összekötve úgy teszik a fazékba, hogy mikor az étel megfő, könnyen ki lehessen halászni belőle.

Ha még nem tudsz főzni, az se baj. Egy vajaskenyér-uzsonnát is átvarázsolhatsz két szál kakukkfű és kapor segítségével zöldfűszeres finom különlegességgé. Mosd meg a zöldeket, vágd apróra! Ha összevágta, keverd el a vajjal! Ha van egy kis paradicsom otthon, színében-ízében csodás uzsonnát kerekíthetsz. Barátaidat is meghívhatod rá. Nem kell feltétlenül sok pénz ehhez, a leleményességeddel és a szorgalmaddal egyénibb, tehát értékebb lesz a vendéglátásod.

*Madár Eszter
Almás József*

SZÉTNÉZTEK

Vendégségben a

Süni

A HÁZUK TÁJÁN...

„NÉZZÜNK SZÉT A HÁZUNK TÁJÁN!” – EZZEL A CÍMMEL ÍRTA KI A KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS VÍZÜGYI MINISZTERIUM AZT A PÁLYÁZATOT, AMELYRE A LAKÓHELYÜK KÖRNYÉKÉN VÉGZETT KUTATÁS EREDMÉNYÉT KÜLDHETTÉK BE A GYEREKEK. A KUTATÁS CÉLJA A RÉGI, MÁR-MÁR ELFELEDETT HASZONNÖVÉNYFAJTÁK FELDERÍTÉSE VOLT.



Az ökofalu terve és a hulladékrobot



A biodiverzitás az élővilág sokféleségét jelenti. E tudományos kifejezést hallva általában a óriás panda és más veszélyeztetett élőlények, vagy az kiirtott esőerdővel együtt eltűnő, még fel sem fedezett állat- és növényfajok jutnak eszünkbe,

pedig az ember színrelépése óta a biodiverzitás részét képezik a kultúrnövények és a régi háziállatok is, s ezek jó részét manapság szintén a kihalás fenyegeti, a világszerte termesztett fajok térhódítása miatt. Pedig egykor Magyarországon csak szilvából hatszáz fajta létezett! Ezeknek a növényeknek, gyümölcsfáknak utolsó tövei még ott rejtőznek nagyapáink kertje mélyén, genetikai örökségük tehát magjaikon át még megmenthető.

Pici, de zöld

A pályázaton a legjobb eredményt a *GreenPici Szakkör* érte el, az ő iskolájuk volt tehát a kiindulópontja annak a jutalomkirándulásnak, melyet a Balaton-felvidékre, az ország egyik legnagyobb múltú kultúrtájára tehetett a győztes diákok csoportja. Ebből az alkalomból vendégül látták a Süni magazint is, így aztán a süni alakú torta elfogyasztása közben volt alkalmunk elbeszélgetni a gyerekekkel és szakkörvezetőikkel, felkészítő tanáraikkal.

A gödöllői Waldorf-iskola bejáratánál az ajtó fölött feketerigó-fészek jelezte, hogy valóban nem mindennapi oktatási intézményben járunk. A teremben, ahol beszélgettünk, szép, régi bútordarabok árulkodnak arról, hogy akik ide járnak, megpróbálnak szembeszállni a modern korral, legalábbis ami a civilizáció és a globalizáció káros hatásait, a környezetszennyezést és a sokféleség eltűnését jelenti.

Egy ilyen szakkör működésének egyik része az ismeretszerzés, a másik pedig maga az aktív természetvédelemben való részvétel. A gödöllői szakkörösök céljairól, tevékenységeiről először *Farkas Boglárka* és *Dobos Balázs* szólt néhány szót, akik egy életkorukat tekintve kissé kilógnak a sorból, hiszen tagok zöme az 5-8. osztályosok közül kerül ki, de „itt ragadtak”, részint a természet szeretete, részint családi kapcsolataik miatt is, hiszen mindkettejük kisebb testvére tagja a díjnyertes pályázatot készítő csoportnak.

– A szakkör elnevezéséből sejthető, hogy céljaink a világszerte ismert Greenpeace-éhez hasonló, és jó kapcsolatot is ápolunk a szervezet budapesti központjával. Persze, mi valóban „picik” vagyunk hozzájuk képest, de részt veszünk különféle akciókban, például szemétszedésben, pataktakarításban. Az elméleti foglalkozásokat itt, a teremben tartjuk péntekenként, utána pedig az iskola környékén kamatoztatjuk a gyakorlatban is az itt elsajátítottakat.

Megtalálni a helyes irányt

– Szerencsés véletlen, de a GreenPici Szakkör nagy kezdőbetűiből éppen a GPS rövidítés áll össze, és valóban, mint a helymeghatározó-rendszer, mi is egy kicsit iránymutatók szeretnénk lenni a tájékozódáshoz – veszi át a szót *Dobos Gergő*, aki *Farkas Fruzsínával* együtt a győztes csapatot képviseli. Rajtuk kívül még ketten vettek részt ebben a pályázatban: *Kasza Ádám* és *Miletics Gergely*. A továbbiakban pályamunkájuk elkészítéséről kérdezem a gyerekeket.

– *Hol kerestétek az elfelejtett gyümölcsöket, és mi-*

A „Nézzünk szét a házunk táján!” c. pályázaton első helyezést értek el:

Általános iskolás korcsoport:

Lanszki Zsófia – Kaposvár

GreenPici Szakkör (Dobos Gergő, Farkas Fruzsina, Kasza Ádám, Miletics Gergely) – Szada

Középiskolás korcsoport:

Kántor Bálint – Szentlőrinc

A „Ne vedd, védd! – Az állati nyomozó akcióban” c. pályázat díjazottjai:

1. helyezett: Berkes Bernadett, Veres Kata, Sáfrány Anna – Batsányi János Gimnázium és SZKI, Csongrád

2. helyezett: Forrai Regina, Hubert Alexandra, Margariti Lambrini, Pentz Nikolett – Városligeti Általános Iskola, Budapest XIV. ker.

3. helyezett: Bálint Bertold, Schal Zsolt, Váczi Dániel – Batsányi János Gimnázium és SZKI, Csongrád

lyen módszereket használtatok a kutatás során?

– Lakóhelyünkön, Szadán, elsősorban öreg nénik kertjében vizsgáltunk. Elsősorban kérdeztünk, de készítettünk rajzokat, fényképeket is. Amelyik zöldség, gyümölcs éppen érett, azt persze meg is kóstoltuk, és feljegyeztünk régi recepteket is az elkészítésükhöz.

– *Találtak olyat is, amelyik ismerős volt számotokra?*

– Igen, például a Vilmos-körte.

– *Milyen különbségeket tapasztaltok a piacon kapható gyümölcsökhöz képest?*

– A külsejük kevésbé szép, viszont az ízük finom!

A továbbiakban arról beszélgettünk, hogy miért is fontos ezeknek a növényeknek a megőrzése. A környezeti feltételek megváltozása, a globális felmelegedés a gyerekek számára is kézzelfogható jelenség, hiszen a kevesebb hó

A mádirító autógumiból készült, mégis szép





miatt télen nemigen volt alkalmuk szánkózni. Az időjárási viszonyokkal és az ezek következtében elszaporodó kártevőkkel szembeni ellenállóképessége azonban az egyes fajtáknak eltérő, és itt előnybe kerülhetnek a hagyományos tájfajták.

– *Ha lesz újra ilyen pályázat, indultok rajta?* – tiszem fel a következő kérdést, de a gyerekek már készen is vannak a válasszal, hiszen előttünk az asztalon egy egész ökofalu terve látható.

– Már most is folyamatban van egy újabb pályázatunk, arra készítettük ezt a makettet. A sarokban pedig az a bábu áll, amelyet különféle hulladékokból készítettünk, hogy felhívjuk a figyelmet az újrahasznosítás fontosságára.

– *Szerintetek mitől „öko” egy ilyen falu?*

– Például felhasználja a szél és a nap energiáját, atomerőmű pedig még véletlenül sincs benne. A pica elsősorban a helyben termelt élelmiszer kerül – így egyrészt az ember tudja, mi az, amit megeszik, és a szállítás sem okoz levegőszennyezést.

A magot már elvetették

Kilátogattunk a szabadba is, ahol a gyerekek büszkén mutatták meg a madárodú-kiállítást. Az egyik odúnak már lakója is akadt: széncinege költ benne, és cseppet sem zavartatta magát, amikor az egyik fiú majomügyességgel felkapaszkodott, hogy leakassza az ágról, és megmutassa: még a fészekanyagba is a kézműves-foglalkozásokon használt színes gyapjuszálakat keverte a madár. A kihelyezett 15 különbö-

ző típusú odúból egyébként tavaly összesen több mint 40 kismadár repült ki.

– Amilyen fontos az odútelepítés és a téli madáretegetés, olyan lényeges nyáron az ivóvíz biztosítása is – magyarázza *Dobos Péter*, a szakkör vezetője.

– Ez legalább annyi madarat vonz a környékre, mint havas időben az etető. A madáritatót használt autógumiból készítettük; az ötlet onnan jött, hogy amikor ezekben eső után megállt a víz, mindig találtunk benne különféle élőlényeket. Kettévágtunk egyet, a földre süllyesztettük, és elmondhatjuk, hogy bizony nagy forgalma van. Negyedik éve van kertműveléstanárunk, így kialakulófélben van a gazdasági kert is, amelynek talaját trágyázással igyekszünk feljavítani. Az egyik osztály minden évben gabonát vet, le is aratják, megőrlik, és kenyeret sütnek belőle.

A zöldségnövények között vannak elvetve azok a magvak, amelyeket a pályázat díjkiosztója alkalmából a Tápiószzelei Génbanktól kaptunk ajándékba; szeretnénk összehasonlítani fejlődésüket a boltban kaphatókkal. Van egy kis gyümölcsösünk is, szintén tájfajtákból, de a tavalyi aszályos év, télen pedig a bemelegítő nyulak rágása miatt több elpusztult közülük; ezeket most ősszel a

pályázati adatgyűjtés során megismert fajtákból szeretnénk pótolni. Az egyik osztály készített egy is épületet is: alatta van a szivattyú, amely a locsolásra használt vizet nyerjük a fűrt kútból.

Te se legyél utolsó!

A Washingtoni Egyezményhez (CITES) kapcsolódó internetes honlapkészítő pályázat résztvevőivel a számítógép mellett beszélgettünk. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, valamint a *WWF Magyarország* és az *Oracle Hungary* által kiírt „**NE VEDD, VÉDD! Az állati nyomozó akcióban!**” elnevezésű





Igazi „Sünnortával” vártak

pályázat résztvevőinek feladata az volt, hogy felderítsék, miként veszélyezteti a védett fajokat a nemzetközi kereskedelem, majd az OracleThink.com nevű számítógépes rendszer segítségével weboldal formájában összegezzék nyomozásuk tapasztalatait.

– Körülnéztünk Csongrádon a könyvesboltokban és az állatkereskedésekben, hogy találunk-e említésre méltót – meséli *Sáfrány Anna*, aki társaival, *Berkes Bernadettel* és *Veres Katával* együtt első helyezést ért el. – Az egyik oldal, amit szerkesztettünk, a korallszirtekről szól, amelyekre homokot szórtak, amikor Dubaiban mesterséges szigeteket létesítettek. Egy tudástesztet is összeállítottunk, amelyen minden oldalhoz van egy kérdés, és persze megtalálható ennek az értékelése is.

– A mi oldalunk a szárazföld kihalófélben lévő óriásairól, az elefántokról szól – veszi át a szót *Varga Zita*. – Sok adat megtalálható rajta, például hogy mekkora volt a valaha elejtett legnagyobb példány. A legtöbb adatot könyvekből merítettük.

– A CITES a veszélyeztetett fajok kereskedelmét szabályozza. Első hallásra bizonyára meglepően hangzik: ki kereskedik elefánttal?

– Az orvvadászok, akik az agyrukért pusztítják el őket. Az elefántcsontból készült szobrok és használati tárgyak (mert pl. bicskanyelet vagy zongorabillentyűt is készítenek belőle) nagyon drágák és keresettek. *Pintér Boglárkával* közösen készített oldalunkon bemutatjuk ezeket a termékeket is.

A honlapokat készítő gyerekek lényeglátóan mutattak rá az állati emléktárgyakkal való kereskedelem legnagyobb problémájára: aki csupán egy-két szép tengeri kagylót vásárol, úgy véli, hogy ezzel nem árt a természetnek. Csakhogy a turisták évente sok millióan vannak, és ha valaki úgy dönt, hogy nem vesz, a példáját látva esetleg mások is lemondának róla. Ha mindenki első akar lenni, akkor is lesz valaki utolsó, de ha mindenki a másokra vár, senki sem fogja megkezdeni a sort...



A „számítógépes lányok”

Pályázati felhívás

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
a Biológiai Sokféleség Világnapja alkalmából

„Nálatok nőnek-e még égigérő paszulyok?”

címmel meseíró-pályázatot hirdet, korhatár és egyéb megkötések nélkül.

Ismerik az égigérő paszuly történetét, vagy Babszem Jankó és Mákszem Matyi kalandjait? Hallottak már mesét csodatevő búzaszemről, kukoricamáléről vagy Borsószem királykisasszonyról? Szeretettel várunk olyan meséket, melyben szerepet kap valamelyik haszonnövényünk, illetve annak termése vagy magja. Akár többen is összefoghatnak, vagy szülők, nagyszülők segítségével is szöhetnek új mesét.

A pályamunkák mind kézzel, mind géppel írott formában benyújthatók 2008. október 16-ig, az ENSZ Élelmezési Világnapjáig. Külön díjazzuk, ha rajzok is készülnek a pályamunkákhoz, hogy azok később az arra érdemes, legszebb mesékből összeállított könyv illusztrációi lehessenek.

A pályaművekhez kérjük, mindenki csatolja a nevé/ csapattagjai nevét, lakcímét, telefonszámát, e-mail címét! A pályázatokat október végén szakmai zsűri bírálja el. A legszebb mesék szerzőit értékes jutalomban részesítjük!

Cím: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Zöld Pont Szolgálat, 1011 Budapest, Fő utca 44-50. (postacím: 1394 Budapest, Pf. 351), vagy biodiv@mail.kvvm.hu

További információk a Biológiai Sokféleség Egyezmény hazai honlapján (<http://biodiv.kvvm.hu>); érdeklődni a biodiv@mail.kvvm.hu címen vagy a (06-1) 395-68-57 telefonszámon lehet.

Kőkerítés

Élj úgy, mint az erdő...

...és az erdő is élni fog!

Hiszem, hogy mindenki úgy születik, hogy él a szívében egy neki legkedvesebb táj. Nem bizonyos helyre gondolok, hanem amolyan táj-típusra. Van, ki a rónák, van ki a tenger végtelenségéért rajong. Más a magányos, csöndes sivatagba, vagy épp a trópusi esőerdők színes forgatagába vágyik. Egyeseknek pedig a csillagos éjszaka a legszebb vidék.

Az én szívemben ezt a szerepet a hegyek kapták. Lehetnek szelíd dombsorok is, de még inkább komor sziklafalak, melyek mögött még nagyobbak bújnak meg, tiszta patakokkal. Alájuk állva az ember pontosan érzi az őt megillető helyet: apró kis lényecske, aki jól teszi, ha fejet hajt a Természet előtt.

A hegyvidéki emberekre nagyon is jellemző egyfajta méltósággal vegyes alázat és egyszerűség. Nem csoda. A meredek, kanyargós ösvényeken csak okkal kapaszkodik fel épeszű ember, s akkor is csak annyit megy és annyit visz magával, amennyit tényleg szükséges. Így jut is, marad is. Szépen élnek. Mindezt tükrözi az, amit építenek. Házaik természetes anyagokból valók, takarosak, egyszerűek, tiszták. De legszebben a kövekből emelt kerítések árulkodnak arról a hihetetlenül mély okosságról, amit a síkság városaiba zsúfolódott ember elfeledett.

Ha egy kőgorgeteges magashegyvidék legelőin – vagy akár a Balaton-felvidéki Káli-medence kertjei közt – kőborlunk, feltétlenül megakad a tekintetünk az alacsony kőfalakon. Néhol a legelképesztőbb helyen, akár több ezer méter magasan bukkanunk rájuk, mintha a semmit határolnák. Vajon mi az oka annak, hogy deréksorvasztó munkával végül könnyen átugorható, méteres falakat emelnek az ott élők már évszázadok óta egy ellophatatlannal, meredek erdők ölelte kaszáló köré? A válasz egyszerű: valójában a kertet-szántót-kaszálót tisztították meg a



vasat csorbító szikladaraboktól. És ha már kihordták a földről, vajon lehet-e jobb, hasznosabb helye a kőnek, mint egy szép kőfalba illesztve? Ezek a tíz, ötven, háromszáz éves kőfalak nem szűnnek szemet, hanem a hegy részei, tele lélettel és örökkévalósággal.

Ezzel együtt nem hiszem, hogy a hegyek külön tájak lennének a mi mindennapi életterünkönél. Vannak utcáink, tereink, múzeumaink, gőzfürdőink, tornyaink, könyvtáraink. Van szép épített környezetünk és hatalmas kultúránk. Mi is a természet gyermekei vagyunk, s amit emelünk, a természet része. Nincs más dolgunk, mint átültetni az ősi tudást a modern díszletek közé. Ami útban van (ez a hegyen a kő, a városban a hulladék), abból értéket kell varázsolni, és nem szemétheget. Hogy valaki kerek kövekből falat emeljen, ahhoz óriási, hegyi tudás kell (megpróbáltam, nekem nem sikerült). Ezzel a legtöbbünk sosem fog boldogulni, higgyétek el. De hogy valaki meglássa egy szelektív szemétgyűjtőben a műanyag palack vagy egy tegnapi újság helyét, ehhez ugyanilyen nagy tudásra van szükség. És ha mindenki ezt teszi, a Város ugyanolyan gyönyörű tájjá válhat, mint a hegy, tenger, erdő vagy sivatag. (x)



Könyvajánló

A szünidőben **végre** van idő eleget olvasni! Nem kell készülni a **másnap** órákra, nincs felettetés, **témazáró** dolgozat: átadhatjátok magatokat az élvezeteknek! És ha közben észrevétlenül mégis tanultok valamit, hát üsse kő...

Gyertek velem felhőlesre!

Élőlények-e a felhők? Biológiai értelemben nem, hiszen csak vízpárából állnak. Mégis vannak olyan izgalmasak, mint az állatok vagy a növények, hiszen mozognak, változnak, szinte „viselkednek”. Nemcsak a meteorológusokat érdeklik: meghílettek számtalan festőművészt, költőt is. B. Parti Krisztina interaktív munkafüzetet állított össze a felhőkhöz kapcsolódó tudományos ismeretekből, műalkotásokból, és tippeket ad néhány érdekes, otthon is elvégezhető kísérlethez, megfigyeléshez. Nemcsak gyerekeknek, hanem tanároknak is ajánljuk!

B. Parti Krisztina: *Gyertek velem felhőlesre!*; Magyar Környezeti Nevelési Egyesület



A békakirály

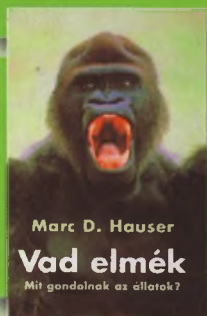
Ismeritek a békakirály történetét? Nem, nem azét, akit megcsókolt a királylány, hanem azét, aki ma is ott lakik a mocsár szélén, egy korhadt tuskó alatt! Schmidt Egon legújabb könyvéből megismerheted, és meseolvasás közben sokat megtudhatsz az igazi békák életéről. Ha pedig kirándulás közben nagy, öreg, bibircsókos békával találkozol, bizonyos, hogy korona nélkül is fel fogod ismerni őt!

Schmidt Egon: *A békakirály*; Új Ember Kiadó

MI MICSODA sorozat

A Tesloff Babilon Kiadó ismeretterjesztő sorozatának már több mint száz kötete jelent meg, nem számítva a kiegészítő kiadványokat. Aki az elsöket lekéste (például mert még meg sem született akkor), az sem maradt le róla, mert az újabb kiadásoknak köszönhetően mindegyik hozzáférhető. A könyvek a gyerekek számára is világosan, érthetően járják körül a különféle tudományos témaköröket: így például az egyik legkorábbi, a 2. számú kötet az állatok érzékelését, az egyik legfrissebb, a 98. pedig a természet védelmét. Természetjáróknak különösen hasznos a 25. kötet, amely a gombákról szól!

MI MICSODA sorozat; Tesloff Babilon Kiadó



Vad elmék

Mire gondolnak az állatok? A fejükbe látni nehéz, de nem teljesen lehetetlen. Marc D. Hauser könyve a kicsiknek még túl komoly, a nagyobb diákok azonban sok érdekeset találnak benne. Talán a legizgalmasabb az, hogy rengeteg kísérletet ismertet, így nemcsak az állatok gondolkodásmódjáról tudhatunk meg nagyon sokat, hanem a tudósok furfangos észjárásáról és az állati intelligencia kutatása érdekében bevetett trükkjeikről is.

Marc D. Hauser: *Vad elmék*; Vince Kiadó

Játssz, tanulj és nyerj!

Támadnak az idegenek! Véd meg az utolsó pusztai tölgyeseket az idegenhonos fajok inváziójától és nyerj a WWF internetes játékában!

Ha részt veszel a játékban a www.pusztaitolgyesek.hu oldalon, Te magad is segíthetsz a természetvédőknek a nagykörösi pusztai tölgyesek megőrzésében. A legügyesebb játékosok között WWF-es hátizsákot, képes természeti albumot és pusztaitölgyes-hűtőmágneseket sorsolunk ki! A nyereményjáték 2008. augusztus 31-ig tart.

A pusztai tölgyes egy különleges erdőtípus, amely kizárólag a Kárpát-medencében fordul elő, de már itt is csak kisebb foltok maradtak belőle. A Duna-Ipoly Nemzeti Park, Nagyörös Önkormányzata és a WWF közösen dolgozik az egyik utolsó pusztai tölgyes megőrzésén és helyreállításán.

A játékban Te is segíthetsz nekik! Munkára fel!



Tíz dolog, amit semmiképp **NE** tegyél a teknősöddel!

A teknős hosszú életű, szívós állat. Sok mindent kibír, de mindent nem. És amit kibír, az korántsem biztos, hogy jó is neki. Gondozd úgy, hogy tényleg sokáig élhessen, és élvezze is!

1. Ne gondold, hogy a teknősöd elfér a polcon, a könyveid között!

Mindenki apró, gombfoci nagyságú teknőst vásárol. Azonban, ha nem rontjuk el, a teki megnő levesestányér-nagyságúra. Az akvárium, amiben tartod, egyre nagyobb kell, hogy legyen. Ha nincs módod ezt megadni neki, tarts inkább törpehőrcsögöt! Ismertem olyan teknőst, aki „bele-nőtt” a házikójába: úgy hordta maga körül, mint a szűk kabátot, és meg sem tudott fordulni már benne. Ugye, te sem akarsz kocka alakú teknőst?



2. Ne vedd a szádba!

A teknős nem nyalóka, szigorúan tilos szopogatni! Ez nem vicc: van olyan ország, ahol emiatt be is tiltották az egészen kicsi tek-

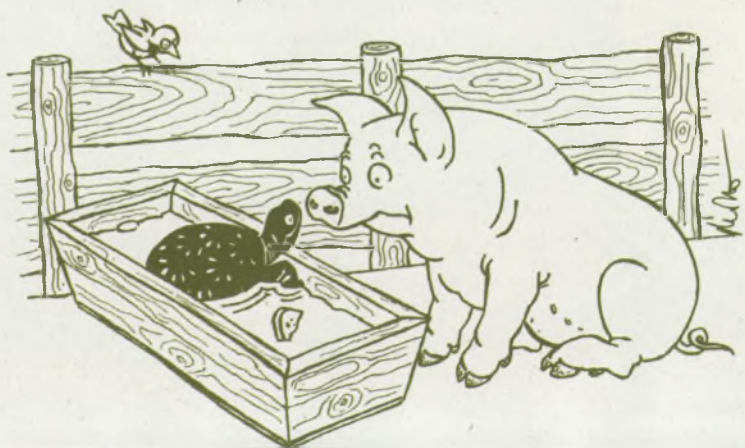


nősök árusítását! A teknőstől ugyanis szalmonellózis nevű betegséget lehet kapni – persze, csak ha nyalogatod, vagy a vele való foglalatosság után a szádba nyúlsz. Ezért mindig moss jól kezet, ha a teknősöddel barátkozol!

3. Ne adj neki moslékot!

Egykor szokás volt a mocsári teknőst moslékba tenni, de ez súlyos tévedés. A párizsi sem teknőseled (emberi eledelnek is

gyatra, de ez a mi bajunk). Az állat nem tudja magát kiszolgálni: csak azt eheti, amit te adsz neki. A rossz táplálékon tartott teknős pánccélja puha lesz, szervezete legyengül, így nem sokáig lesz teknősöd. Inkább válaszd a halat, ha jól akarod tartani őt, a szárazföldi teknősnek pedig sokféle zöldséget adj, még hozzá lehetőleg mindenből frisset: a mélyhűtés számos olyan anyagot kiöl az ételből, amire a szervezetének szüksége van.





4. Ne tartsd szennyvízben!

A víziteknősök medencéjében könnyen felhalmozódik az ürülék, ételmaradék, ami aztán a baktériumok elszaporodásának kedvez. A vizet tehát szűrni és rendszeresen cserélni kell – de erre magad is rá fogsz jönni, mert a szennyezett víz látványának sem szép, és a szaga sem éppen kellemes!



5. Ne fojtsd vízbe!

Nem minden teknős szeret úszni, és nem is mindegyik tud! Még a víziteknősöknek is kell egy kis sziget, és vannak köztük rossz úszók is, amelyek inkább a sekély vízben tocsognak. A szárazföldiek pedig elmerülnek, mint a nyeletlen baltá. Ha szárazföldi teknősöd van, vigyázz, nehogy kerti tó vagy fürdőmedence közelébe tévedjen! Se csónak, se mentőöv – ha vízbe esik, megfullad!

6. Ne tedd tönkre!

A teknős nem lendkerekes autó, amit akármikor tologathatsz, és nem labda, amit földhöz lehet

vágni. Ha bebújik a páncéljába, annak oka van. Ne huzigáld ki a lábait, hanem várd meg, amíg bizalmat érez feléd, és önként előjön. A legtöbb teknős szereti, ha vakargatjuk a nyaka tövét, de csak ha ő akarja, akkor tehetjük ezt meg, és ez így helyes.

7. Ne engedd túlnőni a karmait!

Főként a szárazföldi teknősöknél gyakori, hogy a karmok, illetve a száját körülvevő szarukáva túlnő, aminek oka a kevés mozgás, és a túl puha talaj, illetve táplálék. Ezek a szarualkatrészek a vadon élő teknősöknél folyamatosan kopnak, s túlnövésük akadályozza az állatot a mozgásban és a táplálkozásban. Ha ezt észleled, fordulj állatorvoshoz!

8. Ne tartsd sötétben!

A hüllők nemcsak nagyon szeretik a meleget és a napfényt, hanem nagy szükségük is van rá. A teknős páncéljának felépítéséhez szükséges kalcium csak D-vitamin és napfény jelenlétében épül be a szervezetbe. A teknős nyáron a szabadban, kerti tóban vagy kifutóban érzi magát a legjobban. A napsugárzásnak sokkal

jobban ellenáll, mint az ember, de a déli órában ő is elrejtőzik.

9. Ne tedd a huzatba!

A hirtelen hőmérséklet-változástól vagy a tartós hidegtől a teknős megfázik és tüdőgyulladást kap. Víziteknősöknél a tüdőgyulladás biztos tünete, ha az állat féloldalasan úszik, egyik oldala mélyebbre merül, mint a másik. A teknősnek nincs rekeszizma, így a tüdőgyulladás könnyen ráhúzódhat a veséjére, ami életveszélyes!



10. Ne zavarod meg az álmát!

A teknős páncélja nem a lakása: neki is szüksége van rejtekhelyre, ami víziteknős esetében lehet egy víz fölé nyúló farönk, alamosított partperem, szárazföldiek esetében szénával bélelt barlang vagy ólacska. A szabadban tartott teknősök leg többjét pedig érdemes teletetni: ilyenkor hűvös, de nem fagyos helyen, dermedten alszanak ősztől tavaszig. A teletetés azonban igazi tudomány: mielőtt belekezdnél, olvass utána szakkönyvekben!

Ajánlott irodalom:

Kovács Zsolt:

Teknősök a lakásban és a kertben;
Gazda Kiadó, 2000



Öko**bu**lvár

Bajban a banán

A világon milliók szeretik a sárga, görbe gyümölcsöt. Nekik rossz hír, hogy az ültetvényeket komoly járvány fenyegeti. Mondhatnánk, hogy ismeretlen kóról van szó, de nem lenne igaz; hiszen a betegség már 50 évvel ezelőtt kipsztította a mainál nagyobb és ízletesebb banánfajtát az egész Földgolyón. Az akkor ellenállónak bizonyuló változattal most a korábbi kórokozó mutációja végezhet. Ráadásul a banánnövények nagyon hasonló genetikai állománnyal rendelkeznek, cseperedjenek fel a világ bármely szegletében is, így ha egy példány fogékony a kórra, akkor a többi sem lesz ellenálló. Az ázsiai ültetvényeken gyorsan terjedő fertőzést az időjárás is támogatja: elég egy forgószél, hogy hatalmas területeken szórja szét az erősen fertőző kórokozót. Lehet, hogy néhány év múlva újra egy kisebb és unalmasabb gyümölcsre kell majd azt mondanunk: banán?



Részeg denevérek potyognak a fákról

Ausztráliában, Sydney-ben történt, hogy a botanikus-kert éretlen gyümölcsseit felfaló repülőrokkák a látogatókra hullottak a fákról. A természetes jószágok nem csak ijedséget okoznak, hanem veszélyes betegségeket is terjeszthetnek. A 22000 egyedre becsült kolónia akkor sem kellemes társaság, ha éppen nem részek: zajosak, bűdösek, és mindent bepiszkítanak a fák alatt. Mivel védettek, nem lehet őket bántalmazni, ezért zajjal próbálják a városon kívüli élőhelyre kergetni őket. Ám a denevérek nem szívesen hagyják ott a törzshelyüket.



hír**szí**mo**z**aik

Egy igazi sziget azért mégiscsak szebb!



Nyaralás a szemétszigeteken?

A Csendes-óceán közepén két óriási szigetet fedeztek fel. A körkörös áramlások közepén ugyanis a tengerekbe dobált szemét lebeg, majd kétszer nagyobb területen, mint amekkora az Egyesült Államok! A szigetek azért maradtak titokban, mert a felszín alatt lebegő műanyag nem látszik a műholdképeken, és a hajósok elkerülik az áramlatoktól mentes vizeket. A felfedező egy vitorlás volt, aki le akarta vágni az utat, és áthajózott a csendes vízen. Napokig lebegő szemét vette körül a hajóját. Az egyik „mesterséges Sargasso” lassan közelít Hawaii partjaihoz. Hogy mi lesz, ha megérkezik – ma még senki sem tudja.



Ismét Lepkekert

2002. óta látogatható jelenlegi helyén a lepkekert az Állatkertben. Ez a finom hálóval letakart hatalmas légtér most 45 trópusi pillangófaj kb. 600 egyedét ajánlja a látogatók figyelmébe, de a nyár folyamán folyamatosan gyarapszik majd az állomány, nemcsak egyedszámban, hanem a fajokéban is. A rovarok leglátványosabbjainak bemutatását gondos szakmai munka előzte meg: a lepkék általában bábállapotban érkeznek a trópusok számtalan országából. Itt kikelnek, és illegetik szárnyaikat – na és persze petéket raknak, amelyekből a következő generáció kikelhet, már teljesen „magyar” lepkéként. Látogasd meg Te is a Lepkekertet – nem véletlen, hogy az Állatkert legnépszerűbb látványosságá évek óta!

Halat a fáról

Képtelenségnek tűnik, de egy Amerika-szerte elterjedt apró halacska a fákat választja, amikor a lakhelyeül szolgáló kis tavak kiszáradnak. Sokáig keresték a vízzel csodálatos módon eltűnő, aztán ismét megjelenő halakat, míg megtalálták őket – a közeli korhadt fák rovarok rágta járataiban! A halak átalakulnak a száraz időszakra: kopolyújukban vizet tárolnak, és a bőrükön keresztül lélegzik ki a felesleges gázokat. A csalafinta módszerrel hónapokat képesek átvészelni, hogy amikor elered az eső, és újra vízzel telnek meg a mélyedések, az elsők lehessenek, akik benépesítik.



Keserű keselyűsors

Filmek gyakran alkalmazott hangulatkeltő jelenete, amint a teljes pusztulás után a néptelen bolygó felett keselyűk köröznek. Ehhez képest most pont a keselyűket kell oltalmazni, miután a két Nepálban honos faj 50 ezres állománya 15 év alatt alig 500-ra apadt. A drámai fogyást a fő táplálékul szolgáló marhák illegális gyógyszerzése okozta. A hindu vallás szent állatait ugyanis pusztulásuk után a keselyűk falták fel, de ezzel együtt megették a tehenekben felhalmozódott gyógyszereket is, ami számukra végzetes dózissnak bizonyult. Nyugat-Nepálban ezért egészséges „keselyűéttermeket” nyitottak, ahol, elpusztult bio-, azaz gyógyszerrel nem kezelt marhákat kínálnak a dögevőknek. Az eredmény: két év alatt 17-ről 32-re emelkedett a térség keselyűállománya!

Teknősverseny

A páncélos hüllőkre kívánják felhívni a figyelmet ezzel a különleges ötlettel. A világ több pontján 11 veszélyeztetett kérgesteknőst jelöltek meg jeladóval. A verseny két hete alatt műholddal követik mozgásukat és figyelik, hogy melyikük jut messzebbre. Az akár egy tonnásra és 2 méteresre megnövő teknősök száma 90%-kal csökkent az elmúlt időszakban. Sokuk a halászat áldozata lett, másokat az egyetlen táplálékra, a medúzára emlékeztető lebegő nejlonzacskók pusztítottak el.

A www.greatturtleace.org honlapon látványos térképen követheted a versenyt (akár a lefújás után is), és olvashatsz a teknősökről is.



Ehető



Fűszernövények
az ablakpárkányon

DISZNÖVENYEK

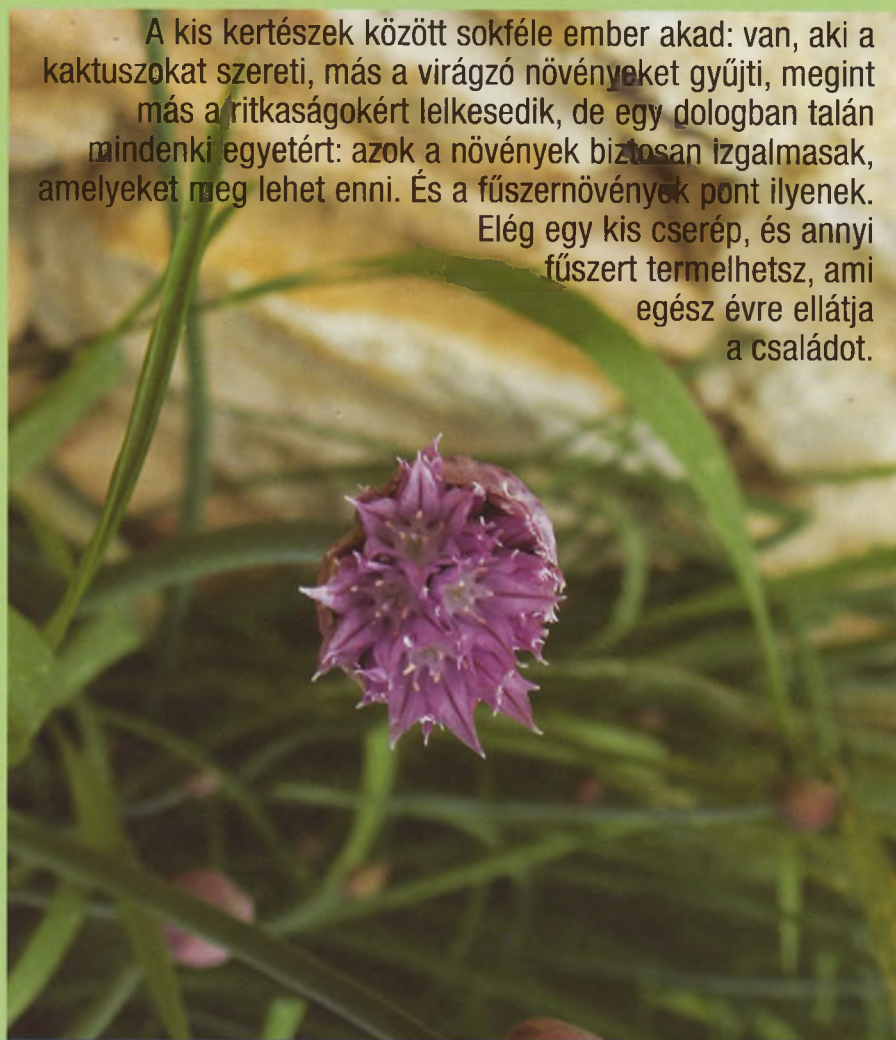
Afűszernövények azért is érdekesek, mert sokfélék. Nem a növénytani hasonlóság kapcsolja őket össze, hanem a felhasználás jellege. Mindenféle növény tartozhat ide, a terebélyes fáktól a csenevész füvekig; kérgük, viráguk, levelük, gyökerük, száruk vagy más részük ízesíti az étteleinket. Összeállításunkban nem a trópusok egzotikus fűszereiről lesz szó (azokról majd máskor olvashatsz), hanem az ablakpárkányon, könnyen felnevelhető fajokról.

Rozmaring

A rozmaring érdekes növény: egyrészt a népdalok kedvelt szereplője, másrészt viszont elfeledett fűszer, amelyet kevés háziasszony használ – hacsak nincs, aki frissen termessze számára. Ráadásul az élő bokrocska remek kísérleti növény is egyben. Erőteljesen fejlődik, igénytelen, és virágzik is. Törzse fásodik, és néhány év alatt olyanná válik, mint egy idős bokor kicsinyített mása. Vedd kezdedbe a metszőollót, és ne csak a levágott fűszerre figyelj, hanem a megmaradó növényre is. Alakítsd kedved szerint az ágakat, és tapasztald ki, hol hajt ki a növény egy visszametszés után! Bátran nekiláthatsz: a rozmaring szinte mindent kibír, vele egyszerre termelhetsz fűszert, és kezdheted saját „bonsai-növényed” alakítását!

A kis kertészek között sokféle ember akad: van, aki a kaktuszokat szereti, más a virágzó növényeket gyűjti, megint más a ritkaságokért lelkesedik, de egy dologban talán mindenki egyetért: azok a növények biztosan izgalmasak, amelyeket meg lehet enni. És a fűszernövények pont ilyenek.

Elég egy kis cserép, és annyi fűszert termelhetsz, ami egész évre ellátja a családot.



A snidling lila, ehető virágai nemcsak az ablakot, hanem a tálát is díszíthetik

Kakukkfű

A kopár hegyvidéki réteken nyár elején mindenütt felbukkan a kakukkfű. Még mielőtt meglátnád az alacsony csoportokat alkotó, lilás virágokat, már érezni a növény félreismerhetetlen, és a nyári kirándulások emlékéitől elválaszthatatlan illatát. Az ablakpárkányra azon-

ban ne itt gyűjts fűszert! Nevelj magadnak a piacokon, kertészetekben és néha az élelmiszerboltokban is megvásárolható példányokból egyet. A kusza, vékony ágakból álló bokor a szobádban is virágba borul, és évek alatt belőle is fásodó szárú bokrocska lehet. Apró levelei pedig a pizzasütés elengedhetetlen kellékei.



A rozmaring a napos, szélvédett helyet szereti

Oregánó

Ha már pizzáról esett szó, álljon itt az olasz konyha favoritja! Ez a kis növényke, ha csak a megjelenését vizsgáljuk, szinte jelentéktelen. A magyar *szurokfű* elnevezés sem túl sokatmondó. De a konyhában mintha minden megváltozna körülötte: körömnyi levelei „életre kelnek”, és mediterrán hangulatot kölcsönöznek mindenféle ételnek.

Bazsalikom

A bazsalikom alapvetően egy nyári, lágyszárú növény. A fűszert nagy levelei adják. Tavasszal a picokon már a cseperedő növénykéket is meg lehet vásárolni, amelyek eleinte gyorsan fejlődnek, és töménytelen mennyiségű fűszert szolgáltatnak, aztán általában a forró nyári napokon eléri őket a végzet: vízhiány formájában. A finom és nagy felületű levelek nem viselik el a tartós szárazságot, és a növény gyorsan elpusztulhat. Viszont ha gondosan ápolod, akár át is teletelhet az ablakpárkányon. A télen fejlődő nyurga ágakat vágd alaposan vissza, hogy tavasszal a napfény hatására ismét erőteljes hajtások fejlődhessenek. A kisebb levelű, évelő fajtával talán még könnyebb bánni, s az olaszos ízekhez éppolyan jól hozzájárul, mint nagylevelű rokona.

Petrezselyem

A petrezselyem zöldje nem más, mint a „fehérrépa” – vagy a zöldségesnél „gyökér” – levele. Mivel a répa nagyra nő, mélyen a talajba fúródik, azt gondolhatnád, hogy cserépben nevelve nem érdemes vele vesződni. A tapasztalat azonban mást mutat: a növénynek egy közepes cserépben ugyan nem fejlődik levesbe főzhető méretű répateste, de a lombja szépen gyarapszik, és éveken át friss adalékot ad a petrezselymes krumplihoz. Mindehhez pedig elég egyszer elültetni a kerteszi árudákban mindenütt megvásárolható magokat.

Ruccola

Ezzel a szabdalt levelű salátafélével az előkelő éttermek étlapján lehet találkozni. Neve is, íze is tökéletesen alkalmassá teszi a különleges kompozíciók kiemelésére. De miért ne természetelnéd Te magad is otthon, cserépben? Gyorsan nő, igénytelen és „elpusztíthatatlan”. Leveleit frissen zöld salátákhoz adhatod, de vigyázz, erős ízét nem mindenki fogadja kitörő lelkesedéssel! Inkább fűszerez – azaz ízesíts – vele, mint engedd fanyarságát eluralkodni az étkezőasztalon.



A lestyán virágzata méter magasra is megnő



Ruccolát virágládába is lehet telepíteni

Metélőhagyma (snidling)

A snidlinget mindenki ismeri, de kevesebben nevelik cserépbe ültetve. A fűszerű hagymaféle nem csak a kora tavaszi időszak növénye: idénye alaposan kitolható, egészen a nyár végéig.

Miért kellene lemondanunk róla a néhány hetes „szezonya” végén? Ültesd tápanyagban gazdag földbe a pohárban megvásárolható snidlinget, és gondozd a többi szobanövényvel együtt. Nyár elején, mielőtt virágai kinyílnak, már olyan dús lesz, hogy nyugodtan vágatsz belőle, és készíthetsz egy finom snidlinges fűszervajat. (Egyszerűen keverd össze az apróra vágott levélkéket vajjal és egy kis sóval – és kedved szerint esetleg más fűszerekkel.)

Citromfű

Sok fűszer van, amelyeket a fazékba vagy a sütőbe teszünk, a citromfű azonban a pohárba való. Az igénytelen növény szép

bokrot fejleszt, amelyről sok friss hajtást lehet levágni (a bokor a metszés után elágazásokat fejleszt a levelek tövéből). A levágott hajtásokat egyszerűen öntsd le forró vízzel. Az így nyert tea kellemesen frissítő hatású, és ami a neve alapján egyáltalán nem meglepő: citromos ízű. A felesleges leveleket szárítsd meg és tedd el télire. Nincs jobb, mint egy hideg napon a saját termesztésű citromfű-levelekből (esetleg például hársvirággal keverve) készült, forró teát kortyolgatni. De a friss, kicsi levélkéik édességek, pl. fagyaltkelyhek vagy pudingok díszítésére is szolgálhatnak.

Nem mind való cserépbe!

A gazdag választék ne tévesszen meg: nem minden fűszer való cserépbe! Sokuknak kell a szabadföld tágas tere. A vaskos gyökérzetet fejlesztő fajok például sosem fognak egy cserép zárt világában szépen fejlődni, ezért ezekkel a fűszerekkel (ilyen lehet például a tárkony és a lestyán) csak akkor kísérletezz, ha nem rettensz meg a kudarcoktól.

De ne csüggedj, az esetleg üresen maradó cserépet könnyen benépesítheted a számtalan fűszer valamelyikével. Ha biztosítani szeretnéd a sikert, nézd meg a fűszerpolcon, hogy melyik növényre van nálatok nagy igény. Ha azt természetted, biztosan nem fognak a frissen betakarított és gondosan megszártott levelek évekig várni a felhasználásra.



Fűszerkosár az erkélyen

...és az erdő is élni fog!

KI A VADÁSZ?

Kittenberger-emlékkiállítás Nagymaroson

Kittenberger Kálmán halála 50. évfordulójának alkalmából emlékkiállítás nyílt az Ipoly Erdő Zrt. Nagymarosi Erdészeti kiállítótermében. Nagymaros városa neve szinte összeforrt a Kittenberger Napokkal. Az idei év különös hangsúlyt kap, hiszen 50 évvel ezelőtt távozott közülünk a nagy Afrika-kutató.



Régóta szeretné mindenki, hogy Kittenberger Kálmán hagyatéka a nagyközönség számára is látható, látogatható legyen. Igen gazdag, ugyanakkor hányatott életútja volt, hiszen hol az oroszlánnal vagy a kafferbivallyal vívott halálos tusát, hol a tűzzel küzdött, hogy a múzeumnak

gyűjtött értékes gyűjteményből maradjon valami. Könyvei azért szerepelhetnek ma is a sikerlistán, mert tudósítást adnak az afrikai állatvilág Ősi állapotáról, izgalmassá teszik őket a természetnek kiszolgáltatott ember kalandjai, és áthatja a természet szeretete. Összegzésképpen *Fekete István* szavait idézzük: „Szerényebb, tisztább szív és egyenesebb embert nem ismertem. (...)Egyetlen szó nélkül áldozta egész életét a magyar, s az emberi kultúrának. Igaz tudós, magyar ember volt, élete és életműve maga a példa, kövessük azt”.

Csak remélhetjük, hogy sokaknak szolgálhat majd okulásul a kiállítás is. Nemcsak a személyes tárgyival találkozhatunk, de hallani lehet 1956-os rádiófelvételtől Kittenberger Kálmán hangját is. A tárlat végigvezet bennünket Nagymarostól a Kilimandzsárón át vissza Nagymarosig, élete alkonyáig. Láthatjuk az íróasztalát a korabeli levelezésekkel és az elefántláb-papírkosárral, botját, hatalmas utazóköferét, borotválkozó-készletét, valamint eredeti afrikai törzsi tárgyakat és néhány trófeát, melyek végigvezetnek a gyűjtő-zoológus életén.



Fodor Péter felvétele

Sebzetten a halálig üldöz

A kafferbivalyt – a krokodil és a víziló mellett (Kittenberger ide sorolja még az elefántot és az oroszlánt) – a legveszélyesebb nagytestű állatnak tartják Afrikában. A közvélekedés szerint (bár erről hiteles tudományos leírás mindeddig kevés született) a sebzett kafferbivaly addig üldözi támadóját, míg el nem pusztítja. Kiszámíthatatlan természete lehet az oka annak, hogy ázsiai rokonával, a vízbivallyal szemben nem sikerült a háziasítása. A régi időkben az afrikai szafarikon részt vevő vadászok szerint a kafferbivaly egyike volt az öt legnehezebben puszkavégre kapható vadnak az oroszlán, a leopárd, az orrszarvú és az elefánt mellett, de mind közül a kafferbivaly ölte meg a legtöbb vadászt.

Nos hát, ki a vadász? Kálmán bácsi minden porcikájában az is volt. Nem csoda hát, hogy mindenki számára rejt egy-két megkapó apróságot a kiállítás, s biztosan kedvet kapunk Kittenberger könyveinek olvasásához is.(x)

Megjelent

Három hegylakó

Ha már hátat
mersz fordítani...

Vércsék Parlamentje

Keress az
újsgárusoknál!



SÜNI
A Göncöl Alapítvány, a Fővárosi Állat- és Növénykert
és a Süni Egyesület kéthavi folyóirata
XXIII. évfolyam 2008/4. szám



nka
Nemzeti Kulturális Alap



Környezetvédelmi
és Vízügyi
Minisztérium

DUNAPACK
PAPÍR ÉS CSOMAGÉP-GYÁRTÓ ZRT.



NCA
Nemzeti Civil Alapítvány

Kiadja a Göncöl Alapítvány (2600 Vác, Ilona u. 3.), az IUCN tagja
Felelős kiadó: Kiszél Vilmos, a Göncöl Alapítvány elnöke
Főszerkesztő: Mirtse Zsuzsa (mirtsezsuzsa@vadon.hu, mirtse.zsuzsa@freemail.hu)
Szerkesztő-olvasószerkesztő: Mirtse Áron (mirtse@t-online.hu)
Tudományos szerkesztő: Kovács Zolt (kovacszsolt@vadon.hu)
Művészeti vezető: Oláh Csaba (sunimagazin@gmail.com)
Állatkerti szerkesztők: Szabon Márta, Hanga Zoltán
Nyomda: Arrabona Print Nyomda
Felelős vezető: Ványik László ügyvezető, (info@arrabonaprint.hu)
Titkárságvezető: Fliegl Mónika
Szerkesztőségi titkár: Nemes Krisztina (krisztina@vadon.hu), Fuchs Adrienn (adrienn@vadon.hu)
Terjesztés: Kovács Gyula (kg.y.pan@freemail.hu)
Dr. Tóth Zsigmond (szerk@vadon.hu)
A szerkesztőség címe: 1134 Budapest, Váci út 63-67.
Levél cím: 1242 Budapest, Pf.: 455. Tel./fax: 266-5449 • E-mail: szerk@vadon.hu

A lap fő támogatói:
Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Nemzeti Kulturális Alap, Miniszterelnöki Hivatal,
Nemzeti Civil Alapprogram, ÖKO-Pannon Kht, DunaPack Zrt., Ipoly Erdő Zrt.

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt., a regionális részvénytársaságok,
a Budapesti Hírkér Rt. előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Levél- és
Hírlapüzletági Igazgatósága (LHI).
Belföldi előfizetés: Budapesten az LHI ügyfélszolgálati irodáinál,
a hírlapkézbesítőknél, a Hírlapelőfizetési Irodában
(HELIR - Budapest, Orczy tér 1., levél cím: HELIR 1900 Budapest),
vidéken a postáknál és a kézbesítőknél.
Külföldi előfizetés: a Hírlapelőfizetési Irodában
(HELIR - Budapest, VIII. Orczy tér 1.,
levél cím: HELIR 1900 Budapest) ISSN: 1585-907X

Címlapon: oroszlánok (Bagosi Zoltán felvétele), poszteren: vadmalacok (Fodor Péter felvétele),
hátlapon: rózsabogarak (Kovács Gyula felvétele)

EZ AZ ÚJSÁG ÚJRAHASZNOSÍTOTT PAPÍRBÓL KÉSZÜLT. E CÉLBŐL FÁT NEM VÁGTAK KI.

ÉLJ ÚGY, MINT AZ ERDŐ - ÉS AZ ERDŐ IS ÉLNI FOG!

A FÁK NEM SZEMETELNEK.
AMIT ELHULLATNAK,
KÉSŐBB ÚJRA FELHASZNÁLJÁK.
A KELETKEZETT HULLADÉKOT GYŰJTSD
SZELEKTÍVEN. HOGY ÚJRA TERMÉK,
ÉS NE SZEMÉT LEGYEN BELŐLE!

A FÁK TUDJÁK A TITKOT.
ANNYIT VESZNEK EL,
AMENNYIRE SZÜKSÉGÜK VAN.
A VÁSÁRLÓ HULLADÉKOT IS VESZ.
VÁSÁROLJ ANNYIT ÉS ÚGY,
HOGY KEVESEBB SZEMÉT KELETKEZZÉK!

Magyarországon az ÖKO-Pannon Kht. koordinálja az újrahasznosításra kerülő papír 60%-ának, más csomagolási anyagok 90%-ának szelektív összegyűjtését és újrahasznosító üzemekbe történő továbbítását.



nca
Nemzeti Ökös Alap



Környezetvédelmi
és Vízügyi
Minisztérium

nka

Nemzeti Kulturális Alap

08004



17715851907008